

RLDSPOLITIKENS DAGSFRÅGO

STOCKHOLMS UNIVERSITET

30001

002105239

JOHN EKSTRÖM

EEC i arbete

Nr 2—3 · 1967

UTRIKESPOLITISKA
INSTITUTET

Prenumerera på

VÄRLDSPOLITIKENS DAGSFRÅ

Småskriftserien Världspolitikens dagsfrågor, som omfattar 12 nummer per år, behandlar aktuella problem i internationell politik och ekonomi.

Prenumerationspriset för 1967 är 25:50 (inkl. oms.) Bibliotek erhåller rabatt med 3:50. Priset för enkelnummer är 2:60 (exkl. oms.) och för dubbelnummer 5:20 (exkl. oms.).

Beställning av enstaka nummer eller prenumeration kan göras per postgiro 15 93 55, Utrikespolitiska institutet, Sveavägen 166, Stockholm Va, per telefon 22 74 20 eller hos närmaste bokhandel.

Svenska FN-förbundets tidskrift VÄRLDSHORISONT, 12 nr per år, (i vilken Utrikespolitiska institutet står för avdelningen "Världspolitisk översikt") samt institutets övriga seriepublikationer STRATEGISK BULLETIN (6 nr per år) och KALENDARIET (24 nr per år) kan erhållas i samprenumeration med Världspolitikens dagsfrågor direkt från institutet (se pärmens baksida).

För studiecirkel och diskussionsgrupper har på grundval av föreliggande skrift utarbetats diskussionsuppgifter, som i önskat antal gratis kan erhållas genom rekvisition från Utrikespolitiska institutet.

VÄRLDSPOLITIKENS DAGSFRÅGOR

1967

Nr 2—3

EEC I ARBETE

av

JOHN EKSTRÖM

B
28.3.67

Stockholm 1967

Utrikespolitiska institutet

Informationsavdelningen

Ansvarig utgivare: Docent Karl E. Birnbaum

Redaktör: Eivor Samuelsson

Föreningen *Utrikespolitiska institutet* har till uppgift att be driva saklig och objektiv upplysning i utrikespolitiska frågor. Dess styrelse har följande sammansättning: professor Hilding Eek (ordf.), preceptor Nils André (vice ordf.), institutets direktör docent Karl E. Birnbaum (sekr.), direktör Bertil Bolin, professor Sune Carlsson, ambassadör Sven Dahlman, generaldirektör Martin Fehrm, direktör Curt-Steffan Giesecke, direktör Ake Liljefors, professor Folke Lindberg, direktör Otto Nordenskiöld, direktör Jonas Nordensson (vice ordf.), generaldirektör Richard Sterner, direktör Herman Stolpe samt bankdirektör Hans Swedberg.

Institutets publikationer är avsedda som bidrag till orienteringen om händelser och synpunkter, men institutet som sådant tar icke ställning i de berörda frågorna. I denna skrift framförda uppfattningar representerar därför icke något ställningstagande från institutets sida.

John Ekström, f. 1916, pol. mag., ekon. lic., deltog i det svenska förberedelsearbetet inför frihandelsförhandlingarna 1958 och EEC-kontakterna 1961–62 och har senast (1963–66) tjänstgjort som sakkunnig vid den svenska delegationen hos de ekonomiska gemenskaperna i Bryssel.

© Utrikespolitiska institutet, Stockholm 1967

KF

Ronzo Boktryckeri AB, Stockholm 1967

Ett Europa på väg

Arbetet på att skapa en västeuropeisk marknad och ett fast västeuropeiskt samarbete började medan det andra världskriget ännu pågick, men på det ideologiska och det politiska planet går rötterna mycket längre tillbaka i tiden. Att man denna gång kom till konkreta resultat kan tillskrivas en rad framsynta politiker, såsom Monnet, Schuman, Spaak och von Brentano. Men de avgörande skälen är att söka i den politiska och ekonomiska situation som Västeuropa befann sig i efter kriget; ett fast organiserat samarbete framstod såsom mera nödvändigt än förut.

Det var nödvändigt av *politiska* skäl. De etablerade nationalstaterna — ”förlorare” såväl som ”segrare” — hade alla träffats av såra slag. Tyskland var efter mer än tio års nazistregim delat och Västtyskland befann sig i ett skede av demokratisk nyorganisation och utrikespolitisk nyorientering. Frankrikes och Storbritanniens kolonialvälden höll på att smälta ihop, och att deras ledarställning i världspolitiken var över stod klart även för dem själva, i varje fall efter Suezkrisen 1956. Bredvid Sovjetunionen och Förenta staterna hade de nu blivit ”andra klassens” stater. Det kalla kriget mellan de båda nya världsmakterna materialiserades i Prag, i Berlin och i Budapest, och det ”fria” Europas maktlöshet uppenbarades i hela dess vidd.

Det var nödvändigt också av *ekonomiska* skäl. Västeuropa stod inför gigantiska återuppbyggnadssuppgifter efter fem års krigsförstörelse. Och utan ekonomisk stabilitet ingen politisk.

OEEC (Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete) och den amerikanska Marshallhjälpen (1948) hade satt Västeuropa på spåret ekonomiskt samarbete. En blandning av ekonomiska och politiska aspirationer utmärkte det första framgångsrika "europeiska" experimentet: Kol- och stålunionen, CECA (1951). Efter misslyckandet med det europeiska försvarsförbundet (1954) försköts tyngdpunkten ytterligare mot det ekonomiska fältet. Messinakonferensen (1955), i vilken deltog Västtysklands, Frankrikes, Italiens och de tre Benelux-ländernas utrikesministrar, satte i gång förhandlingar om en gemensam marknad och en gemensam atomforskningsorganisation. Romfördraget, som grundade både EEC och EURATOM, kunde undertecknas av de sex länderna redan i mars 1957.

Men det är viktigt att behålla perspektivet på det "skapande av Europa" som är på väg. Europa har existerat som realitet långt före de nu aktuella marknadsbildningarna. Trots delningen i flera språkområden är det mera som förenar än som skiljer särskilt de västeuropeiska länderna beträffande allmänna värderingar, rättsväsen, ekonomisk och social struktur, etc. Kulturella och politiska strömningar har i sekler gått kors och tvärs över kontinenten, assimilerats och givits sin särskilda form.

Vad det nu gäller är "bara" att ge det västeuropeiska samarbetet en form och omfattning, som svarar emot de krav som *i dag* ställs på detta Europa, och på de nationella statsbildningar varav det består och ännu mycket länge kommer att bestå: att uppehålla och fördjupa fredlig samvaro, att utveckla och förbättra den egna befolkningens levnadsstandard och att lämna substantiella och effektiva bidrag till politisk stabilitet och ekonomisk tillväxt i u-länderna. Det är för konkreta uppgifter av detta slag som det är mödan värt att bygga ett Europa.

te)

eu-

no-

gs-

CA

in-

is-

ik-

es-

ad

et,

as

ie

et

g-

er

r-

l-

s

l-

n

r

t

.

l

.

.

Etableringsskedet

Europeiska Ekonomiska Gemenskapen (EEC) trädde i verksamhet den 1 januari 1958. Den första tiden upptogs av organisationsarbete. Den 16 januari avlade de nio kommissionsledamöterna med Walter Hallstein i spetsen inför Gemenskapens domstol sin "självständighetsförklaring": att icke motta instruktioner från någon enskild medlemsregering. De viktigaste gemenskapsorganen — främst kommissionen och ministerrådet — etablerades provisoriskt i Bryssel, där de alljämt residerar.

Romfördraget innehåller en rad mer eller mindre precisa åtaganden — såsom att avveckla interna tullar och andra handels hinder; att åstadkomma fri rörlighet inom marknadsområdet för arbetskraft, kapital och företag; att uppträda gemensamt i förhandlingar med utomstående och att utforma och bedriva gemensam politik på vissa områden, främst jordbruket.

Tullunionen

EEC är främst och mest konkret en tullunion. Därmed förstås att inga interna hinder får finnas för varuutbytet mellan medlemsländerna och att länderna har en gemensam yttre tulltaxa. Hela marknadsområdet — 180 miljoner människor — får därigenom karaktären av hemmamarknad för företagen i de sex länderna.

Det stegvisa införandet av tullunionen var reglerat redan i Romfördraget. Likaledes fanns det i fördragstexten bestämmelser om hur den gemensamma tulltaxan skulle se ut (vissa tullar hade fixerats vid förhandlingarna och ett antal fall reserverats för senare förhandling; i övrigt gällde principen att den gemensamma tullen skulle fastställas såsom aritmetiskt medium av medlemsstaternas tullar). Tulltaxan fick sin definitiva form under loppet av 1960.

Tullanpassningen

Den interna tullnedtrappningen har skett något snabbare än förutsetts. Man började den 1 januari 1959 med att reducera varje tullsats med 10 procent, och vid ingången av 1966 hade 80 procent avvecklats (för jordbrukstullarna har andra regler gällt). Av återstående 20 procent skall 5 procent försvinna den 1 juli 1967 och de sista 15 procenten den 1 juli 1968. Parallellt har en anpassning skett av den yttre tullmuren. Två steg i riktning emot slutvärdet har tagits, den 1 januari 1961 och den 1 juli 1963, båda gångerna med 30 procent av tullskillnaden. För de förutvarande lågtulländerna Västtyskland och Benelux innebär detta i allmänhet höjningar, för högtulländerna Frankrike och Italien vanligen sänkningar. Slutsteget till den gemensamma tullnivån tar man den 1 juli 1968. Därmed har ett av Romfördragets viktigaste mål realiserats: tullunionen är etablerad.

Det kan redan nu konstateras, att den här beskrivna proceduren kunnat genomföras utan att några egentliga svårigheter uppstått — vilket torde vara mer än man väntat under förarbetet. De utestående tullnivåfrågorna fann snabbt sin lösning på det tekniska expertplanet, och endast i några fall (t.ex. oljetullarna) erfordrades egentliga politiska beslut. "Automatiken"

i i tullavvecklingen sattes in för att förebygga diskussioner och el- meningsbrytningar inför varje avvecklingssteg, den långa över- ar gångstiden för att ge företagen nödigt andrum för anpassning. ts Men i stället visade det sig snart, att man utan svårighet kunde n- enas om en betydande acceleration, och att det var företagen, av som önskade en snabbare avvecklingstakt. De möjligheter till n- undantag som intagits i avtalet har knappast behövt anlitas. Ett sådant var det s.k. kylskåpskriget 1962–63 mellan Frankrike och Italien. Med den begynnande avvecklingen av det höga franska tullskyddet började billiga (och tydligen bra) italienska in kylskåp att invadera den franska marknaden. De franska fabri- ra kanterna klagade sin nöd, och Frankrike fick kommissionens le tillstånd att under en kort övergångstid tillämpa en särskild im- er portavgift på de italienska kylskåpen. Under den tiden skedde a det omfattande fusioner och produktionsomläggningar bland de l- franska tillverkarna av hushållsmaskiner.

i På nyss beskrivet sätt har sålunda successivt byggts upp en l differens mellan de tullar som gäller för import från medlems- r länderna och dem som belastar varor från utomstående länder. - För transaktioner *inom* marknadsområdet har därmed skapats e en preferens som – allt efter konkurrenssituationen för den en- a skilda varan – har inneburit lägre inköpspris för importören - eller högre försäljningspris för exportören. Till en början var - differenserna så obetydliga som några procent på fakturavär- - det, i slutstadiet (dvs. 1968) blir de för flertalet industriproduk- r ter så stora, att man har att räkna med betydande omdirigering - av varuströmmarna. Sålunda har beräknats att för ”konsum- - tionsvaror” differensen då kommer att överstiga 16 procent av - varuvärdet för 4/10 av varuområdets tullpositioner och för yt- terligare 4/10 ligga mellan 11 och 15 procent; för ”industriella

utrustningsvaror" blir den över 10 procent för mer än 7/10 av varuområdet. (Härvid har icke räknats med de tullsänkningar, som kan följa av den s.k. Kennedyronden.)

Tulleffekten

Att handeln inom EEC (liksom f.ö. inom EFTA) starkt befördrats av marknadsbildningen står redan utom allt tvivel. Som visas i vidstående tabell har under 1958–65 internhandeln tredubblats, medan EEC-ländernas handel med utomstående ökat med endast 70 à 80 procent. Internhandelsandelen har därmed gått upp från 30 till 42 procent. Särskilt markerad har denna utveckling varit för de *stora* länderna: för dem har internhandelsandelen passerat från storleksordningen 20 till 40 procent av handelsomslutningen. Men även i de *små* Beneluxländerna som redan hade en hög internhandelsandel (Benelux-unionen tillkom ju redan på 1940-talet) har det skett en ytterligare förskjutning mot handel inom EEC-kretsen: av deras export gick 1965 cirka 60 procent till EEC-länder.

Betraktas industrivarusektorn (som ju är den som närmast berörts av tullavvecklingen) finner man endast för några huvudgrupper fördubbling av exporten till utomstående länder, medan ökningstalen i internhandeln mera allmänt ligger vid 300 à 400 procent. Det är speciellt konsumtionsvarugrupper såsom textilier, kläder och skor som härvid expanderat snabbt. EEC-länderna exporterade 1958 tre gånger så mycket industriprodukter till utomstående som till varandra; med hittillsvarande trend skulle de båda handelsströmmarna bli lika stora redan 1970. Av de enskilda länderna torde då endast Västtyskland alltså ha ett överskott för externhandeln.

av *EEC-ländernas import- och exportutveckling 1958–65*
 ar,

	Import- resp. export- index 1965 (1958=100)		Internhandelsandel		
	Internt EEC	Externt EEC	1958 i %	1965 i %	
d-	<i>Import till:</i>				
m	Västtyskland	350	198	26	38
e-	Frankrike	326	144	22	39
at	Italien	333	200	21	31
ed	Belg.-Lux.	237	173	47	54
na	Nederländ.	262	165	42	53
	Hela EEC	300	177	30	42
n-	<i>Export från:</i>				
iv	Västtyskland	262	181	27	39
m	Frankrike	353	149	22	41
m	Italien	475	218	24	40
ig	Belg.-Lux.	287	145	45	64
a	Nederländ.	266	151	42	56
	Hela EEC	304	170	30	43

st

Det är då helt naturligt att fråga sig, om den starka internhandelsökningen sker "på bekostnad av" de utomstående ländernas handelsintressen. Då noterar man först att den totala tredjelands-exporten till EEC fortsatt att öka under 1960-talet med nära 10 procent per år, vilket inte är mindre än under 1950-talet; för Beneluxländerna och för Frankrike har takten ökat inte oväsentligt. Bortser man från livsmedel, bränslen och råvaror och betraktar man enbart de industriella hel- och halvfabrikaten, finner man också att de utomstående ländernas exportuppgång på EEC fortsatt; ehuru ökningstakten alltfjämt är så

hög som 10 procent per år är den något *lägre* än förut. Man torde vi
nu kunna teckna orsaksbilden på följande sätt.

Till en början var tullskillnaden ringa och föga besvärande för
för exportörer utanför EEC. Efter hand har dessa emellertid
alltmera känt av denna "diskriminering", särskilt på deras största
marknader, Västtyskland och Benelux. Många exportörer
torde dock ha haft, och har alltjämt, en så stark marknadsställ-
ning att de kunnat uppehålla och även öka exporten till EEC.
Tullsänkningar i Frankrike och Italien har bidragit härtill, och
den försämrade ställningen i Västtyskland och inom Benelux
kan ha motverkats genom priskoncessioner och ökade försälj-
ningsansträngningar. Mest av allt torde de ha varit hjälpta av en
snabb expansionstakt inom EEC och en tidvis inflationsbetonad
efterfrågan. Men detta är delvis *temporära* faktorer, och den
fulla effekten kan mycket väl komma att slå ut vid en konjunktur-
avmattning under 1967 eller efter den slutliga tullanpass-
ningen 1968.

Fördelar och nackdelar kan sålunda ha sett sig ganska olika
för skilda branscher och exportländer. För t.ex. maskinexport-
örer har i allmänhet dominerat det positiva inflytandet av den
goda investeringskonjunktur, som rådde under första hälften av
1960-talet, särskilt på den viktiga västtyska marknaden. Det
finns därför visst underlag för omdömet, att de utomstående
handelsmässigt *förlorat* på tillkomsten av EEC. Men på
andra sidan är det ju uppenbart att de icke kunnat bibehålla sin
andel av de snabbt växande EEC-marknaderna.

En andra fråga är då vad EEC-länderna själva vunnit på att
i så stor omfattning ställa om sina inköp till producenter inom
Gemenskapen. Ser man först härpå ur begränsade tullsynpunk-
ter, så måste observeras att det icke enbart, eller ens främst, skett

de vissa tullhöjningar emot de utomstående (som i Västtyskland och Benelux); det tullskydd som producenter i Västtyskland, Frankrike, Italien och inom Benelux hade emot alla utländska leverantörer har helt raserats vis-à-vis de konkurrenter som finns i de andra medlemsländerna. Med den geografiska koncentration, som utmärker EEC-området, och de goda kommunikationerna, som sammanbinder dess medlemsstater, är det inte förvånande att finna, att ökat importtryck och förbättrade exportmöjligheter lett till rationalisering, ökat kapacitetsutnyttjande och förbättrad räntabilitet inom skilda delar av dessa länders näringsliv. Det har t.ex. visat sig att ett flertal konsumtionsvarubranscher, som under 1950-talet kämpade med svårigheter, snabbt kunnat utnyttja de nya avsättningsmöjligheterna inom EEC och att detta gått parallellt med rationalisering av produktions- och företagsstrukturen.

Men på något längre sikt torde tullförändringarna i alla fall vara av endast sekundärt intresse; den väsentliga förändringen ligger i de bättre produktionsförutsättningar, som den gemensamma stormarknaden ger. De i dag snabbast expanderande industribranscherna och företagstyperna kräver ett marknadsunderlag av kontinental storlek. Tullunionen är etablerad inom EEC, men därmed har omställningen till stormarknadsvillkoren endast inletts. EEC-ländernas varaktiga fördel kan bli den, att denna omställningsprocess begynt tidigare och framskrider mera radikalt än annorstädes i Europa.

Andra hinder

Den genomförda tullunionen är inte detsamma som en gemensam marknad — om än en viktig förberedelse. När tullarna försvinner, framstår de *andra* hindren för handeln desto klarare.

Medlemsländernas skattesystem är högst olika utformade, och särskilt betydelsefullt är att de indirekta skatterna (som läggs på varupriset) är av olika höjd och sammansättning. Vid handel mellan länderna kompenseras detta medelst ett invecklat skatteavräkningssystem – gränskontrollen måste uppehållas även när tullarna är borta. Man har här förberett (och i februari 1967 beslutat) övergång till enhetlig "mervärdesskatt" (TVA, Taxe sur la valeur ajoutée), vilken torde bli genomförd omkring 1970. Det finns också kvar åtskilliga administrativa hinder, genom sanitär kontroll av livsmedel, säkerhetsbestämmelser beträffande vissa kemikalier etc.; dessa hinder söker man eliminera genom harmonisering av importbestämmelserna. För de stora jordbruksprodukterna kan den fria handeln inom marknadsområdet dock inte upprättas med mindre än att en gemensam jordbruksreglering genomförs.

Det räcker inte heller med att varuhandeln är helt fri för att stormarknadens fördelar skall realiseras. De följer först med att företagen organiserar sin produktion och försäljning efter den nya marknadssituationen. Det kan innebära produktionsomställningar inom de befintliga företagens ram, men det kan också betyda strukturella förändringar i hela branschuppbyggnaden. Det är härvidlag villkoren för produktionsresursernas rörlighet och för företagens etablering blir aktuella.

Jordbrukspolitiken

Av EEC:s funktioner är jordbrukspolitiken den mest debatterade. EEC:s tillvaro har gång på gång stått på spel, och dess interna arbete har hittills dominerats – och mer eller mindre styrts – av jordbruksfrågans handläggning. För industrisektorn

och hade de politiska besluten tagits före undertecknandet av Rom-
På fördraget: den yttre tullnivån var bestämd och tullavvecklings-
eln schemat var klart. För jordbruket fanns endast utsagt, att man
te skulle utveckla en gemensam jordbrukspolitik såsom medel för
är en fri handel med jordbruksprodukter inom EEC.

Men hela arbetet på att ge politiken ett innehåll återstod: hur
ur skulle den fria handeln mellan länderna organiseras, hur stort
Det skulle jordbrukarnas skydd vara, hur ordna relationerna till
är världsmarknaden? Det stod från början klart, att man inte kunde
sa de utesluta jordbruksområdet (som EFTA gjorde). Jordbruket
är var i de flesta av länderna en alltför stor sektor att lämna utan-
cs för integrationen, och skilda prisnivåer för jordbruksprodukter
ck gav inte "lika produktionsförutsättningar" för industrin. Intres-
le sebalans skulle heller aldrig kunnat uppnås mellan de sex: den
franska politiken styrdes helt av föreställningen, att man "off-
itt rade" franska industriintressen för fördelar som en gemensam
itt jordbruksmarknad skulle ge de franska jordbrukarna. Att
en Frankrike gång på gång stått som "segrare" vid de många jord-
n- brukskriserna är därför föga förvånande – det var en del av
så den ursprungliga uppgörelsen.

n. Frankrike är Gemenskapens stora jordbruksproducent: det
et har 1/3 av jordbruksbefolkningen och dubbelt så stor produk-
tionsareal per sysselsatt person som Västtyskland. Frankrike är
inte traditionell jordbruksexportör, men produktionsöverskotten
som följde med bättre arealutnyttjande hade börjat bli besvä-
rande under 1950-talet. Frankrike hade därför stort intresse av
e- tillgång till EEC-marknaden, och den logiska politiska linjen
ss var därmed klar: enhetlig marknad inom EEC kombinerad med
te preferens för EEC-varor.

n Västtyskland var den stora underskottsmarknaden, men med

ett betydande eget jordbruk, som hade högt skydd och till stora delar ägde ren småbrukarkaraktär. Västtyskland köpte sålunda livsmedel och fodermedel i stor skala från Förenta staterna och andra traditionella jordbruksexportörer, något som tjänade som kompensation för de höga inhemska producentpriserna. Liksom Storbritannien hade Västtyskland utnyttjat denna situation som handelspolitiskt vapen. Det västtyska motståndet under jordbruksförhandlingarna fullföljde dessa linjer: att uppehålla skyddet (dvs. en hög prisnivå) för en alltför stor och politiskt viktig befolkningsgrupp; att hålla vägen öppen för billig import.

De övriga länderna befann sig i ett mellanläge. Nederländerna och Italien hade båda en på billig fodersädesimport baserad animalieproduktion, och prisanpassning uppåt betydde för dem högre produktionskostnader. De hade båda betydande exportintressen, Nederländerna för mejeriprodukter och Italien för frukt och grönsaker. Belgien stod närmast den tyska skyddslinjen. Redan av utgångspositionerna följde det sålunda att det främst blev Västtyskland som fick "betala" varje uppgörelse.

Mansholtplanen

Det Romfördraget lämnade öppet har till största delen utfyllts av en mans insatser – Sicco Mansholt, holländsk jordbrukare och socialist, förutvarande jordbruksminister, en av initiativtagarna till OEEC:s jordbruksprogram 1950–51 "den gröna poolen", alltsedan 1958 en av de nio medlemmarna av EEC-kommissionen, den för jordbruket speciellt ansvarige. Det var kommissionen som, i samråd med de för jordbrukspolitiken ansvariga i medlemsländerna, hade att presentera förslagen till jordbrukspolitikens utformning, dvs. till den jordbruksreglering som skulle ersätta befintliga regleringar i de sex länderna. Vid

En stor jordbrukskonferens i Stresa (juli 1958) diskuterades hela problematiken. I november 1959 var Mansholt färdig med sin plan, om vilken det i dag kan sägas att den, trots alla meningsskiljaktigheter, genomförts utan väsentliga förändringar.

Enligt Mansholtplanen är gemensam marknadsreglering med enhetliga priser huvudvägen till målet: fri handel med jordbruksprodukter och lika tillgång till marknaden för alla producenter inom EEC. Detta gäller alla de stora jordbruksprodukterna — främst spannmål och de s.k. "produits derivés", fläsk, fjäderfä, ägg och mejeriprodukter, dvs. de produkter som är direkt avhängiga av spannmålsregleringen. Det grundläggande regleringsinstrumentet är *importavgifter* ("prélèvements"), i vilka samlats alla de funktioner som förut uppfylldes av nationella tullar, importskatter, kontingenter och minimipriser. Avgiften utgår vid varje tillfälle med skillnaden mellan det interna priset och världsmarknadspriset. Den är sålunda rörlig och så konstruerad att den utan särskild åtgärd fångar upp exportsubsidier och dumping. Under övergångstiden utgår importavgifter också i internhandeln; de skall dock alltid vara lägre än de som gäller import från tredje land — EEC-preferensen är grundlagd från början — och de skall avvecklas allteftersom prisanpassningen fortskrider. Vissa produkter blir icke föremål för marknadsreglering men för viss reglementering. Detta gäller t.ex. frukt och grönsaker, för vilka *kvalitetsnormer* fastställs, och handeln mellan länderna frigörs successivt under förutsättning att normerna uppfylls. Detta lämnar betydande utrymme för jordbruksorganisationernas egna marknadsföringsåtgärder. Gränsskyddet utåt utgörs här av tullar.

Det andra huvudelementet i Mansholtplanen är inrättandet av en "orienterings- och garantifond" för jordbruket. Den skall

garantera den fria marknadens funktion genom direkta interventioner (i form av stödköp och liknande) eller genom att överta kostnaderna för export till de lägre världsmarknadspriserna samt *orientera* Gemenskapens produktion genom åtgärder i strukturområdet, genom marknadsföringshjälp, utbildning, forskning etc. Fonden skall i slutskedet finansieras av de avgifter och tullar som uttas vid import av jordbruksvaror till medlemsländerna. Den står under kommissionens förvaltning, och de allvarligaste meningsbrytningarna har kommit att röra sig omkring principerna för användningen och finansieringen av denna mycket stora fond.

Fyra milstolpar

Mansholtplanen grundades på principer, som i och för sig ick var nya eller främmande för EEC-länderna. Dessa hade all följt den "högrisinje" som också Mansholtplanen är ett uttryck för. Men jordbrukspolitikens allmänna uppläggning, jordbruksskyddets höjd och inriktning på produkter var olika. Motsättningarna blev därför stora då det gällde att mera konkret — vara för vara — besluta om de förutsatta regleringarna. Debatten skärptes i medlemsländerna sedan planen presenterats. Serier av ministerrådsmöten avhölls, vid vilka en elegant "tan demkörning" etablerades av Mansholt och den franske jordbruksministern Pisani. Men resultat på de avgörande punkterna uteblev.

Jordbruksfrågan ställdes på sin spets i ministerrådet under november—december 1961, då det gällde att (enligt Romfördraget) besluta om övergång till andra etappen. Detta tog fransmännen till utgångspunkt för offensiv: ingen övergång till andra etappen utan beslut om jordbrukspolitikens utformning; fram

1 stegen måste balanseras; det var endast på industrisektorn man
2 hittills avancerat.

3 Efter en "maratonförhandling" med 200 timmars diskussio-
4 ner under loppet av tre veckor och efter att ha "stannat klockan"
5 på nyårsnatten, antog ministerrådet på morgonen den 14 ja-
6 nuari 1962 en plan för jordbrukspolitikens genomförande, inne-
7 fattande åtta "reglementen", fyra "förordningar" och två "reso-
8 lutioner". Kärnpunkten var reglementet för spannmål, i vilket
9 regleringsmekanismen enligt Mansholtplanen definierades i de-
0 talj. Men frågan om prisanpassningen (som skulle föra till fri
1 handel inom EEC) lämnades öppen. Reglementen antogs också
2 för fläsk, ägg och fjäderfä, för frukt och grönsaker samt för vin.
3 Man enades om finansieringen av jordbruksfonden intill den
4 1/7 1965. För kvarstående varuområden gavs en tidsplan.

5 Överenskommelsen den 14 januari 1962 är en *första* milstolpe
6 på vägen till den gemensamma jordbrukspolitik. Den täckte
7 ca hälften av jordbruksområdet, och den betraktas som det av-
8 görande steget in i den gemensamma marknaden. Övergången
9 till andra etappen kunde tas planenligt (och utan att den reserv-
0 utgång nyttjades, som gav möjlighet till ett års uppskov). Upp-
1 görelsens karaktär framgår även därav, att de antagna regle-
2 mentena utgör direkt giltig europeisk lag och att administre-
3 ringen av de beslutade regleringarna utövas av gemenskapsor-
4 gan, främst kommissionen som därvid arbetar tillsammans med
5 en förvaltningskommitté för varje varuområde. Medlemslän-
6 derna frånträdde härmed självbestämmanderätten för viktiga
7 delar av sin ekonomi.

8 Jordbruksbesluten 1962 var icke slutet utan början på hårda
9 förhandlingar. De beslutade reglementena skulle detaljutformas,
0 återstående regleringar utarbetas — icke minst känsligt för de

inkomstmässigt betydelsefulla mejerivarorna. En *andra* milstolpe passerade man efter en ny maratonsession i december 1963, dagen före julafton. Regleringar för mejeriprodukter, nötkött och ris antogs, liksom två tilläggsförfattningar rörande jordbruksfonden. Därmed hade enighet nåtts för 85 procent av den totala jordbruksproduktionen. Man enades också om Gemenskapens utspel beträffande jordbruket i de s.k. Kennedyförhandlingarna ("den andra Mansholtplanen"). Uppgåelsen är en logisk följd av januaribesluten 1962, men den får en särskild betydelse genom att den nåddes så snart efter det Gemenskapen träffats av den första allvarliga politiska krisen: general de Gaulles veto mot brittiskt inträde i EEC. Gemenskapsintressena kring de stora ekonomiska problemen visade sig vara starka nog att föra EEC genom även stora politiska motsättningar.

Men jordbruksfrågan skulle fortsätta att komplicera EEC: tillvaro. Nästa kontrovers utvecklades kring spannmålspriserna. Det gemensamma spannmålspriset utgör nämligen själva nyckeln till prissystemet, eftersom det både ger nivån för jordbrukskyddet och bestämmer ramen för priserna på övriga varor, dels direkt för förädlingsprodukter som fläsk och ägg, dels indirekt genom arealkonkurrensen mellan spannmål och övriga grödor. Frankrike hade det lägsta vetepriset (80 dollars per ton) och Västtyskland det högsta (100 dollars). Ett lågt vetepris skulle ge det västtyska jordbruket så stora inkomstbortfall att det bedömdes som politiskt omöjligt av den västtyska regeringen (man var dock icke främmande för rationaliseringsbehovet). Ett högt vetepris var icke i franskt intresse, då det dels skulle uppehålla en stor produktion i de andra länderna, dels motverka den förskjutning emot animalieproduktion som man eftersträfvade för det franska jordbruket.

Långdragna förhandlingar (även på statschefs nivå) ledde den 15 december 1964 till en kompromiss kring ett kommissionsförslag om gemensamma priser från den 1 juli 1967, enligt vilket det västtyska jordbruket gavs ersättning av gemenskapsmedel för inkomstbortfall under tre år och därtill *västtyska* direktsubventioner för förbättring av vissa sociala förmåner samt för strukturförbättringar. Frågan om revision av spannmålspriserna (inflationproblemet) spelade en viktig roll i förhandlingen men erhöll ingen definitiv lösning.

Prisöverenskommelsens reella innebörd och dess politiska värde ger anledning att betrakta den 15 december 1964 som den tredje milstolpen för EEC:s jordbrukspolitik. Det fanns under denna förhandling ett inslag av "köpslående", vilket väl förklaras av den ekonomiska betydelsen för medlemsländerna men som också visade att en ny och hårdare förhandlingsatmosfär höll på att utvecklas. Det är av intresse att notera att kompromissmöjligheterna inom jordbruksområdet inte längre var tillräckliga: uppgörelsen var i själva verket ett "paket" där man på västtysk sida räknade sig tillgodo åtagandet att gå vidare med Kennedyförhandlingarna.

Prisbesluten hade lagt slutstenen i byggandet av den interna regleringsapparaten. Lika fundamental för marknadens funktion var dock finansieringen av de exportöverskott som oundvikligen följer i regleringens spår. Härom hade man beslut som bara sträckte sig till den 1/7 1965. Kommissionsförslaget i mars 1965 om den fortsatta finansieringen öppnade en kris som gick till roten av EEC:s existens. Kommissionen höll sig inte till uppgiften att föreslå finansieringsform för övergångstiden; man presenterade förslag även för en definitiv anordning enligt vilken *samtliga* importavgifter och tullar, alltså även industritullarna,

skulle tillföras Gemenskapens budget; kommissionens inflytande över budgeten skulle förstärkas och som konsekvens därav parlamentets kontrollfunktioner ökas. Redan 1967 kunde den gemensamma budgeten beräknas uppgå till 12 miljarder FF (den nuvarande är något över 1 miljard och hela den svenska statsbudgeten är knappt tre gånger så stor).

Detta gav general de Gaulle tillfälle till en länge återhållen attack på överstatligheten i Romfördraget och EEC:s organisationer. Då tidsfristen för beslut den 1/7 1965 överskreds, gick fransmännen i strejk: *allt* vidare EEC-arbete blockerades, inga franska representanter kom till EEC-sammanträden. Först med Luxemburgsöverenskommelsen i januari 1966 hävdades detta dödsläge. Förutom ett protokoll i den egentliga stridsfrågan om gemenskapsorganens ställning och funktioner innehöll denna en beslutstidtabell för alla viktigare utestående frågor. Den serie av ministerrådsmöten som avhölls under mars–juli 1966 är i detta avseende att betrakta som en enhet: de olika delarna av paketuppgörelsen betingade varandra. Den 10 maj fattades beslut om att den gemensamma marknaden för *både* jordbruks- och industrivaror skulle vara genomförd den 1 juli 1968. Den 24 juli beslöts om utestående regleringar för socker och vegetabiliska oljor och om tidtabell för de återstående.

Med kriser och kompromisser — allt mera omfattande — har den gemensamma jordbrukspolitiken nu fått konkret form. Juli-besluten 1966 utgör en *fjärde* (och sista) milstolpe före målet. Det finns få anledningar tro att återstående detaljregleringar föranleder ytterligare strid. Fr.o.m. den 1/7 1968 är sålunda också den gemensamma jordbruksmarknaden — det andra stora huvudsyftet i Romfördraget — förverkligat. Men medan en tull-avveckling för industrivaror är ett "fait accompli", en gång för

alla, så gäller detta icke jordbruksregleringen. Denna är visserligen nu fast etablerad såsom en gemenskapsangelägenhet och under direkt kontroll av gemenskapsorgan. Medlemsländernas funktioner har på *detta* fält reducerats till utövandet av de gemensamt beslutade regleringarna. Men deras funktioner kvarstår i alla de andra avseenden, där jordbruket har behov av ledning och bistånd från det allmänna: krediter, utbildning, forskning, livsmedelskontroll, ägosammanslagning etc. Exportstödet utbetalas av de nationella myndigheterna, som erhåller restitution från EEC:s jordbruksfond. Strukturproblemen ställs på det lokala och regionala planet, samordningen utförs på nationellt plan, och EEC:s jordbruksfond kan bli endast *en* källa för finansiering. Alla den nationella jordbrukspolitikens uppgifter består, *utom* marknadsregleringen och handelspolitiken gentemot tredje land. Men de kan nu i de sex länderna utövas inom en enhetlig effektivitetsbefrämjande marknadsram. Och även för jordbruket gäller att konkurrensen inom EEC inte får snedvridas. Det finns i medlemsländerna alltså en riklig flora av subventioner. För att den gemensamma jordbruksregleringen med enhetliga priser skall fungera, erfordras koordination också av stödåtgärderna. Medan man är villig att acceptera förekomsten av produktivitsbefrämjande stöd (t.ex. för sammanslagning av brukningsdelar) så torde allt som är knutet till enskilda produkter (såsom transportsubventioner för mjölk) behöva avvecklas.

De sex ländernas jordbruk står inför en period av omställning, betingad av vidgade avsättningsmarknader, förändrad balans i jordbruksskyddet, ökat kostnadsberoende och industrins sug på arbetskraft. När den omställningen är klar – kanske redan om tio år – kan det också inom EEC bli fråga om nya målsättningar för jordbrukspolitikerna och om nya förhandlingar.

Fri rörlighet för produktionen

Fri varuhandel är på sätt och vis ett alternativ till rörlighet beträffande produktionsmedel, dvs. arbete, kapital och företagande. Det stod dock klart redan då man tog första steget emot bildandet av EEC – vid Messinakonferensen 1955 – att man siktade betydligt längre än till etablering av en tullunion: i slutkommunikén talas om ”en stegvis gående fusion av de nationella ekonomierna”. Redan från början hade två tankeriktningar konfronterats, en allmänt-liberal (västtysk) tendens, att det blott gällde att så snabbt som möjligt avveckla handelshindren mellan länderna, och en försiktigare (fransk) argumentering, att marknadsbildningen krävde som komplement en ny institutionell ram och en harmonisering av de grundläggande konkurrensvillkoren. Det fanns inom flera av länderna också en stark oro för konsekvenserna av en handelsfrigörelse; man hänvisade till att olikheter i löner, socialavgifter, skatter etc. gav företagen i vissa länder fördelar framför de andra.

Ur de årslånga förhandlingar, som följde Messinakonferensen, kom så 1957 Romfördragets kompromiss: sammanläggning av marknader *och* produktionsresurser samt mekanismer för skapande och uppehållande av en ”oförvanskad” konkurrens. Det etablerade EEC-samarbetet innebär sålunda, att medlemsstaterna åtagit sig att parallellt med ett fritt varuutbyte verkställa ett nödigt minimum av ekonomisk integration samt att skapa särskilda institutioner för kontrollen av den gemensamma marknadens goda funktion. Detta är en av de fundamentala balanspunkterna i Romfördraget. Att gå längre hade lett in på alltför känsliga områden av medlemmarnas nationella politik. Men den fria marknadshushållningens principer säkrades genom

att man enades om att angripa och förhindra "snedvridningar" och "missbruk". EEC-kommissionens många övervakningsuppgifter är sålunda ett bestående element i den grundläggande kompromissen.

Arbetsmarknaden

Att en fri arbetsmarknad inom gemenskapsområdet blev en grundsten är därför icke förvånande. Det ansågs som en fundamental mänsklig rättighet, att en arbetare skulle få söka arbete och välja bostadsort var han själv ville, en princip som f.ö. finns stadfäst i OECD:s arbetskraftsstadga. De inskränkningar, som intogs i fördragstexten, var närmast föranledda av att det från visst håll hävdades, att obetingad frihet skulle medföra massvandringar inom Gemenskapen (t.ex. från Frankrike till Ruhrområdet). Man begränsade friheten till "att söka faktiskt erbjudna anställningar" och gav viss (tidsbegränsad) prioritet åt den inhemska arbetskraften. Samtidigt tillkom därvid förträdesrätt för arbetskraft från Gemenskapen i förhållande till arbetare från tredje land. Med gemenskapsbeslut 1961 och sedan 1964 (förordning nr 38) har dock redan införts praktiskt taget den fullständiga rörelsefrihet inom EEC, som enligt avtalet skulle ha säkerställts före övergångstidens slut. Västtyskland, Italien och Luxemburg upprätthåller inga förbehåll; i Nederländerna, Belgien och Frankrike gäller sådana endast för några få kategorier (såsom musiker och grovarbetare).

Mera direkt betydelse för rörligheten hade dock samordningen av de sociala förmånerna, sjuk- och arbetslöshetsförsäkring, pensioner, familjebidrag etc. Hinder i dessa avseenden skulle ju ha gjort rörelsefriheten helt illusorisk. Det blev en av gemenskapsorganens allra första åtgärder (förordningarna nr 3 och 4,

1958) att säkra den sociala tryggheten för inflyttande arbetare. Då alla medlemsländerna hade avgiftsfinansierade socialförsäkringar (och ej såsom i Sverige skattefinansierade) var det främst en administrativ samordning som aktualiserades (sammanläggning av kvalifikationstid, undvikande av dubbelförsäkring, familjemedlemmarnas rätt etc.). Det har alltså inte varit fråga om att anpassa ländernas socialförsäkringar, vad gäller utformning och förmåner, endast om att garantera den inflyttande arbetskraften *samma* förmåner som den inhemska arbetskraften har. Förbättringar och förenklingar av dessa reglementen har senare genomförts, och ett allt intimare samarbete har kommit till stånd direkt mellan de nationella socialförsäkringsorganen.

Det vore nu föga realistiskt att vänta några stora verkningar av den etablerade rörelsefriheten. Den europeiske arbetaren har inte den amerikanske mentalitet att i yrke efter yrke och på ort efter ort söka de bästa utkomstmöjligheterna. Skillnader i språk, klimat och traditioner verkar återhållande. Bostadsbristen må vara ett övergående hinder, men sannolikt kommer önskan att byta ort och land snarast att minska allteftersom levnadsstandarden ökar.

Det har dock skett och sker stora arbetskraftsomflyttningar inom EEC. Men de som flyttar är främst jordbrukare, som inte finner rimliga utkomstmöjligheter, arbetslösa i regioner, som träffats av omställningsproblem, och de permanent "undersysselsatta", som lever i de underutvecklade ytterområdena av EEC, i södra Italien, i västra Frankrike och vid Västtysklands östgräns. Men den flyttningen äger till övervägande del rum *inom* respektive länder, från landsbygd till industriorter, från söder till norr i Italien.

Förklaringen härtill är naturligtvis främst den starka ekono-

miska expansionen i *alla* medlemsländerna (i och för sig en förutsättning för balansen inom EEC). I de flesta av dessa länder fanns 1958 en betydande arbetslöshet, som till allra största delen nu assimilerats. I själva verket har alla EEC-länderna – fränsett kortare perioder av konjunkturavmattning – under de senaste åren utmärkts av en besvärande arbetskraftsbrist och överrörlighet. Behov och önskemål att importera arbetskraft har ökat, men reserverna av emigrationsvilliga har sinat, t.o.m. i Italien. Under 1960–65 ökade antalet sysselsatta inom EEC med 2 miljoner; icke mindre än 1 miljon härav utgjorde import från länder utanför EEC – Grekland, Turkiet, Portugal och Nordafrika.

EEC:s arbetskraftsåtgärder har avsett föga mer än avskaffande av *hinder* för rörligheten mellan länderna. Inom de enskilda länderna har man följt den traditionella arbetslöshetspolitikens mönster. Under det dubbla trycket av allmän arbetskraftsbrist och strukturellt betingad arbetslöshet i vissa regioner har omorienteringen emot mera aktiva former just börjat. Men därvid har Gemenskapen och dess organ knappast andra funktioner än allmän information och orientering.

Kapitalfrigörelsen

Av samma skäl som gällde arbetskraften blev fri rörlighet för kapital också en grundsten i EEC-fördraget. Det var emellertid då ett långtidsmål – och så är det ännu i dag.

Vissa framsteg har dock gjorts. Två direktiv om frigörande av kapital har utfärdats (1960 och 1962). I det första stadgades om *ovillkorlig* frisläppning av sådana kapitaltransaktioner som avser direkta investeringar, kapital av personlig natur (t.ex. arv), korta och medellånga kommersiella krediter samt viss handel

med värdepapper. Emissioner av utländska företags värdepapper på den inhemska kapitalmarknaden samt handel med icke börsintroducerade värdepapper frigörs *villkorligt*, dvs. de enskilda länderna kan uppehålla reservationer, vilket också skett i Nederländerna, Frankrike och Italien. Med det andra direktivet görs handeln med börsnoterade värdepapper helt fri för medborgare inom EEC-länderna. Därmed har dock i praktiken ingen större rörelsefrihet etablerats, än vad länderna redan åtagit sig genom anslutning till OECD:s stadga för liberalisering av kapitalrörelser. Ett "mervärde" kan anses ligga i de nämnda direktiven: företagen har erhållit en juridisk grund för att friheten inom marknaden inte kommer att begränsas i ett framtida, eventuellt besvärande valutaläge.

I förslag till ett tredje direktiv (1964) riktade man sig emot vissa andra hinder som vid sidan av valutareglerna finns för kapitalrörligheten. Man siktade bl.a. till en frihet för företagen att emittera värdepapper inom hela marknadsområdet; på motsvarande sätt skulle försäkringsbolag och andra kapitalinstitutioner få förvärva börsregistrerade papper även i de andra marknadsländerna. Detta direktiv syns emellertid ha kört fast definitivt, och något beslut har inte kommit till stånd. Främst beror detta på motstånd i Nederländerna och Frankrike, vilka båda uppehåller reglering av sin inhemska kapitalmarknad.

Det är knappast någon överdrift att säga, att detta område är det mest eftersläpande i integrationsarbetet. Skälet till de ringa framstegen är naturligtvis, att kapitalmarknadsregleringar är ett viktigt ekonomiskt-politiskt verktyg, som flera av medlemsländerna anser sig inte kunna vara förutan. Den interna kapitalmarknadens funktion är därvid huvudsyftet och frigörelse av utlandstransaktionerna sålunda en komplikation.

Kapitalmarknadsfriheten sammanhänger också nära med valutapolitiken, och därmed med tanken på en monetär union, som skymtat i EEC-debatten. Det torde dock nu vara uppenbart, att en sådan union ligger långt borta i en oviss framtid. Inom EEC finns fem självständiga centralbanker (Luxemburg är valutamässigt anslutet till Belgien), och dessa har så många och viktiga funktioner i de nationella ekonomierna, att ingen på allvar tänker sig *en* gemensam centralbank eller *en* gemensam valutaenhet. Man hänvisar i stället till att den monetära unionen *de facto* redan existerar – genom det inbördes beroende, som de sex ländernas ekonomier redan uppnått. Icke minst utgör den gemensamma prisregleringen av jordbruksområdet en bindning i dessa avseenden: ändringar i valutarelationerna länderna emellan är icke omöjliga, men de skulle förskjuta pris- och kostnadsrelationerna på ett sätt, som skulle äventyra alla föregående uppgörelser.

EEC-arbetet har därför inriktats på att förebygga sådana obalanser i den ekonomiska utvecklingen, som kan hota de bestående valutarelationerna. EEC har sedan länge ett intimt samarbete mellan de nationella administrationerna på detta fält (i den s.k. monetära kommittén). Man har skapat ett organ inom vilket centralbankscheferna kan samråda i fullt konfidentiella former. Obligatorisk konsultationsskyldighet har införts beträffande varje växelkursändring. Man har sålunda strävat efter att skapa en mekanism, som i tid kan fånga upp tendenser till snedvridning och föreslå motåtgärder, vilket efter hand skapar ett förtroende till att växelkurserna kommer att förbli inbördes låsta. Den formella monetära unionen och den gemensamma valutan kan sedan komma som en naturlig konsekvens, men den kan utan men för marknadens effektivitet också anstå, tills förut-

sättningarna i en mera avlägsen framtid är gynnsammare.

Hinder för kapitalrörligheten finns dock inte bara i bestående offentliga regleringar. Bankstrukturen har föga påverkats av marknadsbildningen, och bankrutiner och -kostnader varierar betydligt mellan länderna. Ett stormarknadsinslag finner man dock i den under senaste år mycket omfattande etablering som ett par amerikanska banker bedriver i Europa. Ett banknät är på väg att utbildas över gränserna, vilket på många sätt — bättre än de nationellt avgränsade europeiska bankkoncernerna — kan erbjuda en service över hela marknadsområdet.

Den europeiska kapitalmarknadens "underutveckling" beror också på de lånesökande företagen själva. De är inte tillräckligt stora och välkända, och deras årsredovisningar är ofta inte så öppna och omfattande, att de skapar förtroende hos de yrkesmässiga kapitalplacera. Det är symptomatiskt, att många av de stora amerikanska företagen inte haft några svårigheter att placera värdepapper för åtskilliga hundra miljoner dollars på EEC-ländernas kapitalmarknader, liksom överhuvud på den internationella kapitalmarknaden i Europa.

Etableringsfriheten

Det vore föga vunnet med att arbetskraftens och kapitalets rörlighet förbättrades, om inte företagens och de fria yrkesutövarnas rätt till etablering garanterades. På nästan alla dessa områden finns i de flesta länder hinder i form av offentligt eller privat administrerade begränsningar av etablerings- och utövanderätten. En icke obetydlig del av förefintliga restriktioner torde ha sin grund i önskemålet att skydda en inhemsk yrkesgrupp mot utländsk konkurrens. Begränsningar av detta skäl kan enligt Romfördraget icke uppehållas.

Enligt fördraget tillförsäkras i princip såväl juridiska som fysiska personer i ett EEC-land *samma* rätt till etablering och yrkesutövning i ett annat medlemsland som landets egna medborgare har. Grundtexten hindrar emellertid inte något medlemsland att uppehålla begränsningar i etableringsrätten, särskilda krav på kompetens etc., om reglerna bara inte diskriminerar medborgare i andra medlemsländer. En stegvis gående avveckling av diskriminerande bestämmelser förutses.

Det första steget på denna säkerligen långa och för visso komplicerade väg togs av ministerrådet i oktober 1961 med beslut om "ett allmänt program för avvecklingen av begränsningar i etableringsfriheten och i det fria utförandet av tjänster". Detta har kompletterats av f.n. ett 15-tal direktiv, avseende speciella verksamhetsområden. Att man dock ligger betydligt efter tidsprogrammet torde bero på faktiska, rent tekniska svårigheter och inte sammanhånga med någon ändring i inställningen.

En viktig punkt är ömsesidigt erkännande av examina, diplom och andra behörighetsbevis, vilket speciellt berör fria yrkesutövare såsom läkare och arkitekter. I detta fall måste frigörelsebeslut föregås av en noggrann jämförelse mellan kompetens- och betygskrav, utbildningens omfattning etc. i de berörda länderna. Därvid blir man i viss omfattning — såsom vad gäller villkoren för hantverksutövning, "mästarbrev" o.d. — hänvisad till att acceptera personer, som erhållit kompetens och utövat sådan verksamhet i annat EEC-land. I andra fall innebär det på sikt större likformighet i fråga om studieomfattning och studietid inom medlemsländernas utbildningsväsen. Endast i fall, då verksamheten så kräver, kan krav uppställas på kunskap i landets språk (t.ex. för praktiserande läkare).

Den praktiska betydelsen av flera direktiv är begränsad och

det blir ingalunda någon automatisk etableringsfrihet genom att diskriminerande bestämmelser försvinner. Vissa verksamheter är nationaliserade eller kräver särskilt tillstånd. Men EEC-medborgarnas *lika* rätt vid sådana prövningar är garanterad. Och man torde inte böra räkna med att denna rätt – såsom skett beträffande kapitalets frigörelse – mera allmänt kommer att utsträckas till företag och medborgare utanför medlemsländerna.

Samarbetsmekanismen

Gemensam politik betyder gemensamma institutioner. När man skapade EEC, önskade man åstadkomma en progressiv organisation, som i första hand kunde föra Gemenskapen igenom ett besvärligt och känsligt etableringsskede. Detta var särskilt viktigt, eftersom flera av de målsättningar varom man var överens fått en mycket allmän utformning. Tullavvecklingen kunde specificeras i fördraget, men hur t.ex. den gemensamma jordbruks- eller transportpolitiken skulle se ut, därom visste man föga. För att ge samarbetet form och innehåll i dessa avseenden och för att trygga en korrekt tillämpning erfordrades det effektivare procedurer än dem som eljest brukas i mellanstatligt samarbete, där överenskommelse vanligen träffas på minsta-gemensamma-nämningens nivå och där varje deltagare i regel själv är uttolkare av åtagandenas innebörd.

Det fanns därvid många, som önskade se de nya EEC-institutionerna såsom fröet till en europeisk, federal statsbildning. Men redan när man förhandlade om EEC-fördraget hade man rönt bakslag på alltför ambitiösa konstruktioner i dessa avseenden. Franska parlamentet hade 1954 fällt fördraget om en Europa-armé. Enligt Kol- och stålunionsfördraget var unionens höga

myndighet ett organ med "lagstiftande" och "verkställande" befogenheter. CECA:s ministerråd var närmast tänkt som ett konsultativt organ med uppgift att sörja för samverkan mellan myndighetens och de enskilda regeringarnas verksamhet. Konstruktionen hade dock snart visat sig mindre framgångsrik. I praktiken hade myndigheten avstått från beslut som icke rådet kunde acceptera, och då man vid några tillfällen gick längre, blev resultatet att besluten — avtalet till trots — inte följdes.

Hur fungerar EEC?

Formellt upprepar Romfördraget CECA-fördragets institutionella konstruktion med en nio-manskommission "som icke får motta instruktioner från medlemsregeringarna", ett ministerråd, ett parlament och en domstol (de två sistnämnda gemensamma för CECA, EURATOM och EEC). Men redan i avtalstexten är skillnaderna betydande. Ministerrådet är det "lagstiftande" organet. Kommissionens uppgifter är "initiativ" och "övervakning", men den har även särskilda verkställande funktioner.

EEC:s institutioner utgör först och främst en *beslutsapparat* och endast i vissa delar en förvaltningsapparat sådan man finner i de enskilda medlemsländerna. På jordbrukssektorn är den gemensamma marknadsregleringen en stor sådan administrativ funktion. Det har eljest aldrig varit fråga om (eller möjligt) att ersätta den nationella förvaltningen med en "europeisk". Så fastställs och beslutas exempelvis den gemensamma tulltaxan och diverse allmänna importbestämmelser av nya gemenskapsorgan — tillämpningen sker av de redan befintliga nationella, centrala och lokala, tullmyndigheterna.

I beslutsmekanismen måste först de nationella intressena ha plats och möjlighet till inflytande. Detta tillgodoses i minister-

rådets organisation och arbetssätt. De sex ländernas utrikesministrar är huvudrepresentanter, men alltefter frågornas natur deltar även jordbruksministrar, ekonomiministrar, finansministrar etc. i rådssammanträdena. Rådet beslutar normalt efter förslag av kommissionen. Vad gäller själva beslutsförfarandet har i stort sett hittills gällt enhällighet, dvs. varje medlem har haft vetorätt. Sedan den 1 januari 1966 gäller enligt fördraget att i ett betydande antal fall majoritetsbeslut kan fattas, då med röstningsregler som avvägs till de små staternas förmån. På en rad viktiga områden gäller dock alltså enhällighetsregeln. Om och hur majoritetsröstning kommer att tillämpas är f.n. oklart.

Viktigare än proceduren för själva beslutet är dock den apparat för *beslutsförberedelse* som utvecklats. Sålunda sker alltid förberedande överläggningar i en "ställföreträdargrupp" som består av de sex ländernas permanenta EEC-representanter (ambassadörer) i Bryssel. Detta ger kontinuitet åt ministerrådets arbete och bidrar till att hålla antalet rådsdagar på rimlig nivå (rådet höll dock under verksamhetsåret 1964–65 34 sessioner, de flesta om 2 à 3 dagar). Ställföreträdargruppen fungerar såsom en ständigt pågående förhandling, i vilken också kommissionen deltar.

De permanenta representanterna har till sin hjälp dels den egna delegationen i Bryssel, dels arbetsgrupper för särskilda frågor som rådet tillsatt. De permanenta delegationerna utgör en "framskjuten operationsavdelning" för medlemsländernas centrala administration; de sörjer för ständig kontakt mellan Bryssel och huvudstäderna. Det fanns (1966) t.ex. i den västtyska delegationen förutom ambassadören och dennes ställföreträdare 5 representanter för utrikesministeriet, 8 för ekonomi-, 2 för finans-, 2 för jordbruks-, 2 för arbets-, 1 för transport-

ministeriet och 1 för atomfrågor. I de särskilda arbetsgrupperna ingår sakkunniga från medlemsländernas förvaltningar – experter på tullförhandlingar, exportkrediter, sociala frågor etc. – och deras uppgift är att sakligt och politiskt granska framlagda förslag (alltså funktioner närmast liknande utskotten i en riksdag). Rådet har ett generalsekretariat med f.n. cirka 500 anställda.

Romfördragets konstruktörer var övertygade om att en sådan ministerrådsorganisation, lämnad åt sig själv, skulle "urarta" till ett Nationernas Förbund. Man önskade starkare förankra gemenskapsintresset och särskilt sörja för initiativ och övervakning av avtalets efterlevnad. Detta blev också de uppgifter man tilldelade kommissionen, vilket dess president Walter Hallstein inför parlamentet (1960) uttryckte så här: kommissionen är först och främst *motorn* som driver Gemenskapens verksamhet framåt; den *bevakar* att avtalet uppfylls och är därför skyldig att ingripa när den konstaterar överträdelser; den har slutligen att uppträda som *medlare* mellan de sex ländernas regeringar.

Sin initiativfunktion fullgör kommissionen genom att framlägga dels allmänt hållna "riktlinjer" för verksamheten dels formella "propositioner", dvs. förslag till beslut i särskilda frågor. Kommissionen skulle dock inte kunna fungera som "motor" om dess riktlinjer och förslag inte hade sådan kvalitet och utformning, att de också ledde till beslut (i framlagd eller bearbetad form). Och institutioner producerar inte nödvändigtvis – såsom en maskin – den önskade produkten. Att kommissionen lyckats så väl härvidlag – även på gaullistiskt håll ger man kommissionen den elogen – beror till kanske avgörande del på den goda personuppsättning den fick redan 1958. Såsom kommissionen organiserat sin verksamhet har den också den taktiska

fördelen att den kan operera på basis av bättre – eller i varje fall mera komplett – information än var och en av de sex förhandlingsparterna. Detta informationsunderlag, som dels är sakligt, dels politiskt, tillförs från tre håll.

Huvudkällan är det stora, välkvalificerade *sekretariat* som kommissionen byggt upp. Dess nu cirka 2500 tjänstemän är organiserade på 9 ”generaldirektioner” – en för varje verksamhetsområde, för jordbruk, ekonomi, konkurrens, sociala frågor etc. Rekrytering sker normalt från toppnivå i medlemsländernas centrala förvaltning. Dess tjänstemän har ”europeisk” status och får icke ha några bindningar till hemlandet under tjänsten hos kommissionen. De har genom tidigare verksamhet god sak- och personkänedom om i varje fall ett av medlemsländerna, och genom att systematiskt bygga ut kontaktnätet följer de fortlöpande de berörda frågornas utveckling där. En icke obetydlig personalcirkulation (varvid kommissionstjänstemän ofta återgår till centrala positioner i hemlandet) bidrar till att befordra kunskapen inom Gemenskapen om de nationella problemen, och vice versa. Det kan i detta sammanhang erinras om att språkproblemet utgör ett av Gemenskapens allvarligaste administrativa hinder. Gemenskapens beslut, utredningar och övriga akter måste framställas på de fyra officiella språken. I arbetet inom sekretariatet har dock utvecklats en praxis att *ett* språk är arbetspråk – franska eller tyska alltefter personalsammansättning – och att tolkning icke sker vid interna sammanträden.

Kommissionens andra informationskälla är *konsultationer* med regeringsrepresentanter och andra sakkunniga från medlemsländerna, vilka kommissionstjänstemän deltar i eller själva anordnar, i fast organiserade former eller i tillfälliga arbetsgrupper. Detta är särskilt välutvecklat beträffande jordbruket, där

”förvaltningskommittéerna” dock tillkommit för rent administrativa uppgifter. Reguljära konsultationer finns för monetära frågor och kreditfrågor, för konjunktur-, budget- och långtidspolitiken, för den gemensamma arbetsmarknadens funktion, för kartell- och transportfrågor m.m. Det för denna konsultationsapparat utmärkande är att den sammanför just de personer, som i medlemsländerna förbereder den nationella politiken på respektive fält. Deltagandet i dessa konsultationer innebär inga engagemang från medlemsländernas sida, och deras syfte är inte heller att eliminera nationella intresseskillnader — men de deltagande nyckelpersonerna blir oundvikligen efter hand i varje fall inställda på samma våglängd. Deltagarna framhåller ofta, att de själva har utbyte och intresse av att reguljärt stå i kontakt med sina ”opposite numbers” i övriga länder. Vid sidan av detta fasta konsultationssystem har kommissionen utvecklat en stor apparat av särskilda arbetsgrupper, till vilka knyts sakkunniga inom och utom medlemsländernas förvaltningar; ett flertal sådana arbetar med harmoniseringen av beskattningen, andra med teknisk standardisering och samordning av handelshindrande administrativa kontrollbestämmelser.

Det tredje kontaktfältet är de organiserade *intressegrupperna* i medlemsländerna. Genom att kommissionen av princip aldrig tar direktkontakt med dessa (s.a.s. över huvudet på regeringarna) har det utbildats ett helt nät av ”europeiska” topporganisationer. Hos kommissionen finns anmälda cirka 300 sådana täckande hela Organisationseuropa. De flesta har i varje fall sekretariat i Bryssel, många en mera utbyggd organisation. Fackföreningarna har internationella byråer i Bryssel, det finns ett europeiskt industriförbund (UNICE) och ett lantbruksförbund (COPA), en bankförening, branschorganisationer för metallin-

dustrin, pappersindustrin etc. De sistnämnda har spelat en icke oväsentlig roll under kommissionens förberedelser för Kennedy-förhandlingarna.

Som framgår härav har kommissionen ett mycket omfattande underlag, när den utformar sina förslag och väljer tidpunkt för deras presentation. Den kan därför redan vid uppläggningsen anpassa förslagen till vad den tror vara sakligt och politiskt acceptabelt i medlemsländerna. Kommissionens strategi har därvid ofta varit att lägga förslagen så att de får stöd av mera progressiva opinionsgrupper inom länderna (det fanns exempelvis i Västtyskland betydande grupper som var *för* låga priser och minskat skydd åt jordbruket). Detta underlag är också basen för kommissionens medlarroll under den ofta långa behandlingen i ministerrådet; kommissionen känner på förhand väl de enskilda medlemsländernas positioner. Då de stora frågorna alltmer tenderar att avgöras "i paket" verkar härvid kommissionen såsom katalysator – fältet för kompromisser vidgas, och fördelar och koncessioner kan lättare jämnt fördelas på medlemmarna. I detta avseende fungerar Gemenskapen i grunden som de nationella parlamenten, där budgetbehandlingen utgör den samlande kompromissramen.

Organisationsproblem

Två institutionella frågor har aktualiserats under senare år: fusionen av gemenskaperna och bruket av majoritetsbeslut.

Av de fyra gemenskapsorganen är två – parlamentet och domstolen – gemensamma för CECA, EURATOM och EEC. Men det finns tre kommissioner och tre separata ministerråd, de förra med helt olika personuppsättning, de senare sammanhållna endast genom att samma ministrar uppträder i dem alla. Det

framstår alltmera som rationellt att samordna också på besluts- och verkställighetsnivån. Kol- och stålindustrins krissituation kan icke attackeras såsom speciella kol- och stålfrågor; de är en del i den generella industriomställningen och vidtagna åtgärder blir en del i den allmänna industripolitik eller regionala politik som aktualiseras. De tre gemenskaperna svarar för var sin del av energisektorn, medan problemen just gäller den nya konkurrensen mellan de skilda energislagen.

Från dessa praktiska utgångspunkter har man länge förhandlat om en "fusion av exekutiverna". Luxemburg har förhindrat en lösning — ett exempel på att även ett litet land kan hävda intressen som det betraktar som väsentliga. Luxemburg har sedan 1951 varit huvudkvarter för CECA och därmed blivit en "européisk" stad. Under fusionsförhandlingarna sökte man på allt sätt bevara denna ställning (som även är av ekonomiskt värde). I mars 1965 nåddes en principöverenskommelse: det blir ett enda ministerråd för de tre gemenskaperna och en gemensam förvaltningsapparat; de tre kommissionerna sammanslås till en kommission med säte i Bryssel och med 14 medlemmar (senare reducerat till 9). Luxemburg har erhållit utfästelser att vissa specialorgan förläggs till Luxemburg som ersättning för CECA (bl.a. den gemensamma statistikbyrån och investeringsbanken). Överenskommelsen om de exekutiva organen utgör en första och förberedande fas till en sammanslagning av de tre grundfördragen. Denna fråga har dock komplicerats av den konstitutionella kris som utbröt den 1 juli 1965. Fusionsavtalet har ännu inte heller ratificerats av det holländska parlamentet, vilket önskar garantier för att den nya kommissionen får en stark personbesättning. Den administrativa samordningen brådskar dock av praktiska skäl; bl.a. är den nya kommissionens säte — ett stjärn-

format kontorshöghus i Bryssel – snart inflyttningsfärdigt.

Den 1 januari 1966 ingick EEC i tredje etappen, vilket bl.a. innebär, att majoritetsbeslut i rådet blir möjliga i större utsträckning än tidigare. Den franska blockaden av EEC-arbetet, som inletts den 1 juli 1965 med hänvisning till utestående beslut i jordbruksfrågan, visade sig snart ha den egentliga udden emot majoritetsbeslut och kommissionens ställning. Det hade länge varit en fransk linje att överstatligheten i Romfördraget icke svarade emot de politiska realiteterna; ingen regering kunde lämna ifrån sig beslut i viktiga frågor ”till en grupp oansvariga, fosterlandslösa tjänstemän”.

De många medlingsförsöken under hösten 1965 uppehöll sig också kring institutionsfrågan. Den ”försoning”, som efter två förhandlingsomgångar träffades i januari 1966 i Luxemburg, innebar en överenskommelse som berörde utanverken i kommissionens verksamhet, men på huvudfrågan om majoritetsbeslut fann man ingen lösning: man enade sig om att i vitala frågor göra stora ansträngningar för att uppnå lösningar som kan godtas av alla rådets medlemmar. Om vad som skall ske om detta icke lyckas, kvarstod två åsikter. För egen del deklarerade Frankrike, att man i frågor som man betraktade såsom vitala aldrig skulle böja sig för ett majoritetsbeslut, och att man var villig acceptera samma rätt för de övriga medlemmarnas del. Även om inga förändringar sålunda skett i Romfördraget – men kanske sker i ett kommande enhetsfördrag – så torde Luxemburgsdeklarationen betyda, att inga viktiga frågor i EEC-samarbetet kommer att avgöras med majoritetsbeslut. Det är knappast troligt att någon medlemstat – av principiell lojalitet emot Romfördraget – skulle låta sig överröstas om det *verkliga* gäller något som är av mycket stor vikt för landet ifråga.

Utvecklingsproblemen

EEC:s etablering har gått parallellt med stark ekonomisk expansion inom alla medlemsländerna. Att tullunionen är genomförd och jordbrukspolitikens grunder lagda innebär dock inte att omställningen till de nya avsättningsförhållandena och till stormarknadens produktionsvillkor är färdig. Goda konjunkturer har underlättat anpassningen men också i väsentliga avseenden försenat den. Industrins omställning från "småmarknadsstruktur" – som den hade även i de stora medlemsländerna – till "stormarknadsstruktur" har bara påbörjats.

Det är inte heller enbart stormarknaden som innebär förändring av produktionsvillkoren. Ny och snabbt avancerande teknik kräver i ökad grad helt nya och större produktionsanläggningar. Det industriella utvecklingsarbetets organisation har för många industrier blivit en avgörande konkurrensfaktor. Ändrade råvaruförhållanden och ändrat fraktläge gör nylokalisering fördelaktig i flera gamla industribranscher. En för EEC-länderna helt ny situation av allmän arbetskraftsbrist gör expansionen mera kapitalkrävande och ökar trycket på svagare branscher och företag, och ett förändrat energiläge påverkar både energiproducenter och energikonsumenter.

EEC har inom sina gränser också flera stora allmänna utvecklingsproblem: industrialisering av efterblivna regioner i Gemenskapens periferi, industriell omställning av vissa centrala regioner, som drabbats av ökad konkurrens om marknader och resurser. Samtidigt pågår en av starka ekonomiska skäl pådriven utvidgning av det gemensamma marknadsområdet. EEC-arbetet går från etableringsfrågor till utvecklingsfrågor.

Expansionspolitiken

Under sitt *första* skede har EEC icke haft några egentliga expansionsproblem. Arbetslöshetsreserver, avflyttning från jordbruket och immigranter från Medelhavsländerna gav en arbetskraftsbas: sysselsättningen har ökat med 4,5 miljoner, varav 2,5 i industrin. Dynamiken hos ett antal "nya" industrier (kemi, elektronik, bilar etc.) och förbättrade avsättningsmöjligheter på en växande marknad skapade en stark investeringsvåg: i Italien fördubblades investeringstakten i industrin, i Nederländerna tredubblades och i Belgien fyrfaldigades den. Återuppbyggnaden under 1950-talet hade också skapat kapacitetsreserver inom många industribranscher, vilka kunde utnyttjas s.a.s. "gratis". Företagens räntabilitet, och därmed självfinansieringsförmåga, förbättrades; de europeiska kapitalmarknaderna visade sig tillräckligt elastiska för att klara av de externa finansieringsbehoven; utlandskapital i stor mängd, icke minst amerikanskt, attraherades av de nya utvecklingsmöjligheterna inom Gemenskapen. Och så naturligtvis de utomstående ländernas bidrag: EEC:s första skede hade sett mycket annorlunda ut *om* det utspelats i en mindre gynnsam världskonjunktur.

Det är mycket som talar för att *nästa* skede icke blir lika lyckosamt och bekymmersfritt. Inom de flesta av Gemenskapens länder är sysselsättningsnivån hög och de öppna arbetskraftsreserverna slut. I förening med goda avsättningskonjunkturer har detta fört med sig en tidvis inflationsbetonad prisuppgång samt löne- och kostnadsökningar som legat högre än i viktiga konkurrentländer. Företagens marginaler har ganska allmänt minskats, och i några av länderna har investeringsutvecklingen på senare tid varit ogynnsam.

Balanspolitiken

Inom EEC blir den ekonomiska tillväxten nu mera än förut beroende av att balans upprätthålls i ekonomin — internt och externt. Och stabilisering är svårare att uppnå vid en hög aktivitetsnivå, då den ena sektorn efter den andra tenderar att bli överansträngd, och vid en ökad integration mellan länderna, då obalanser i ett medlemsland tenderar sprida sig till de övriga. EEC har redan känt av dessa problem. En inflationsbetonad pris- och kostnadsutveckling ledde Italien till valutakrisen 1964, vilken tvingade till så stränga restriktioner, att den ekonomiska expansionen avbröts, att stor konjunkturarbetslöshet uppstod och att byggnadsverksamhet och annan investering drabbades av långvarig desorganisation.

Prognoser för 1966–70 pekar nu på *sänkt* expansionstakt för Gemenskapen, främst som resultat av den brist på produktionsresurser som inträtt (nationalprodukten skulle öka med 4,3 procent per år emot 4,9 procent för 1960–65). Även denna lägre tillväxttakt skulle emellertid hotas, om medlemsländerna tillät, att så stora obalanser utvecklades att de sedan *måste* korrigera dem medelst drastiska konjunkturpolitiska åtgärder. Det bör observeras att medlemsländerna alltjämt — och helt enligt Romfördraget — har full bestämmanderätt över den ekonomiska politiken. De konjunkturpolitiska instrumenten — centralbankens penningpolitik, regeringens budgetpolitik etc. — är och förblir under nationell överhöghet. Konjunkturpolitik kommer sålunda icke att *bedrivas* av några gemenskapsorgan, men det förhållandet att ländernas ekonomier blir alltmera integrerade och öppna gentemot varandra, att rörligheten för varor, arbetskraft och kapital ökar, ställer rent praktiska krav på *samordning*. Det blir för de nationella institutionerna allt viktigare att i eget intresse

ta hänsyn till den ekonomiska situationen i de övriga EEC-länderna; obalanser i ett land — t.ex. en inflationssituation — får allt lättare att ”spillars över” till de övriga.

Medel för detta samarbete är den konjunkturpolitiska kommittén och EEC-kommissionens fortlöpande konjunkturbevakning. I den konjunkturpolitiska kommittén träffas regelbundet (vanligen månadsvis) de personer i medlemsländerna som (på statssekreterarnivå) handhar utformningen av konjunkturpolitiken. Under de år som gått har kommittén utvecklats till en arbetsgrupp, där medlemsländernas problem öppet och framt diskuterats. Inga beslut fattas, men gruppen lämnar i skriftlig form sina ”bedömningar” till ministerrådet. Vid några tillfällen har dessa lagts till grund för rekommendationer utfärdade av ministerrådet. Dessa har hittills endast avsett allmänna inflationsbegränsande åtgärder av det slag som Frankrike genomförde 1964.

Kommissionens bidrag har bestått i att den i sitt sekretariat utvecklat en utredningsavdelning, som permanent följer konjunkturutveckling och konjunkturpolitik i medlemsländerna. Ett utåt synligt resultat av den verksamheten är kvartalsrapporterna om den ekonomiska utvecklingen inom EEC. Bakom detta finns emellertid en mera grundläggande insats: genom initiativ, direktkontakter, teknisk hjälp etc. har utvecklats en icke obetydlig enhetlighet beträffande statistiskt grundmaterial och analysmetoder i de enskilda medlemsländerna (när man började fanns i Västtyskland varken ordnade nationalinkomstberäkningar eller regelbundna konjunkturrapporter).

Hittills har det varit inflationsproblem som stått i centrum för det gemensamma konjunkturarbetet. Den externa balansen har däremot utvecklats gynnsamt, och den samsarbetsgrupp som

finns i den monetära kommittén har närmast verkat som intern policy-grupp för det vidare samarbetet inom "De Tio" (Baselgruppen) och i Internationella valutafonden. Som utvecklingsperspektivet i dag avtecknar sig torde även för de närmaste åren de interna balansproblemen dominera. Alltmer inriktas uppmärksamheten därvid på budgetpolitikens roll. En nyinrättad budgetpolitisk kommitté (också den på statssekreterarnivå) arbetar ännu med förberedande uppgifter. Dock har den hunnit med jämförande analyser av medlemsländernas offentliga budgetredovisningar och instiftat en procedur, där ett kommande års budget (i preliminär utformning) kan diskuteras gemensamt *innan* den framläggs för de nationella parlamenten. Den behandlingen berör naturligtvis enbart budgetens roll som konjunkturpolitiskt instrument, dvs. dess balansering, finansieringsformer o.d.

Utvecklingspolitiken

Tre utvecklingsproblem har alltmer kommit i förgrunden inom EEC: arbetskraftens otillräcklighet, kapitalmarknadens organisation samt insatserna för forskning och teknisk utveckling. Av mera grundläggande natur är att, i enlighet med Romfördraget, utveckla en gemensam konkurrenspolitik.

Arbetsmarknadspolitik har naturligtvis främst viktiga sociala funktioner; länge har den också inom EEC-länderna – som annorstädes – varit mest en arbetslöshetspolitik. Dessa uppgifter består, eftersom det finns kvar både lokal och strukturell arbetslöshet. Som regel har man dock nu att räkna med allmän arbetskraftsbrist. Det blir då en ny viktig målsättning att öka arbetskraftsutbudet: att mobilisera dolda arbetskraftsreserver, att öka rörligheten på arbetsmarknaden, att sörja för omskolning

och utbildning. Utvecklingen av en sådan aktiv sysselsättningspolitik är väsentligen en uppgift för ländernas egna arbetsmarknadsorgan. Det finns inom flera länder – exempel Nederländerna – stort utrymme för ökning av kvinnoarbetet. Importarbetskraft kvarstår såsom en viktig faktor, och den beräknas svara för icke mindre än hälften av nettotillskottet av arbetskraft 1966–70. Omställningen av jordbruket intar en nyckelställning; sysselsättningsminskningen i EEC:s jordbruk väntas bli 4 miljoner mellan 1960 och 1970, vilket just svarar emot den beräknade sysselsättningsökningen inom industrin. Industriproduktionen (och därmed hela nationalinkomsten) är sålunda starkt betingad av att den gemensamma jordbrukspolitikens målsättningar uppfylls vad gäller större brukningsdelar, rationalisering o.d.

Denna arbetskraftssituation utgör i sig själv ett incitament till investeringar. Den europeiska kapitalmarknadens bristande effektivitet blir härvid ett utvecklingshinder, vars verkan skärps av en överlag sjunkande självfinansieringsförmåga inom industrin.

Det är i detta sammanhang som den starka tillströmningen av utlandskapital till EEC tilldrar sig uppmärksamhet. Utlandskapet anses välkommet som förstärkning av den europeiska kapitalmarknaden (det är dessutom ofta förbundet med teknisk kunskap). Men det styrs i allt större utsträckning just till vissa expansionsindustrier (olja, kemi, elektronik, bilar), och de europeiska företagen befinner sig just där i ett underläge genom relativt sett ringa storlek och begränsade finansieringsmöjligheter. Enbart de amerikanska direktinvesteringarna inom EEC har fyrfaldigats mellan 1958 och 1965; USA-företagens marknadsandel uppgår i flera av de nämnda branscherna till 30 à 40 procent (IBM har ensam 3/4 av den europeiska datamaskinsmarknaden). I flera av EEC-länderna anser man att, i nuvarande

känsliga omställningsläge för den europeiska industrin, de amerikanska jättebolagens expansion i Europa kräver ökad uppmärksamhet, och att gemensamma åtgärder – i varje fall bevakning – kan bli påkallade.

Nära sammanhängande med kapital- och storleksfrågan är industrins forsknings- och utvecklingsproblem. I ett tal inför Europaparlamentet i Strasbourg i oktober 1966 betecknade EEC-kommissionens vicepresident Robert Marjolin eftersläpningen vad gäller vetenskaplig och teknisk forskning i förhållande till Förenta staterna, Storbritannien och Sovjetunionen såsom "en av de tre svaga punkter i Gemenskapens ekonomi som intecknar dess ekonomiska utvecklingsperspektiv på något längre sikt" (de övriga var inflationstrycket och den otillräckliga regionala integrationen). Det "teknologiska gapet" gentemot Förenta staterna är välbelagt av uppgifter om storleken av statens och företagens forskningsbudget, av antal utbildade forskare etc., och det demonstreras icke minst av de konkreta resultaten från de stora allmänna projekten för flyg-, atomkraft-, satellit- och telekommunikationsutveckling. De mycket stora företagen har en avgörande konkurrensfördel i de personella och materiella resurser de kan sätta in för egen forskning och på egna utvecklingsprojekt. Det blir i framtiden för andra företag allt dyrare och i många fall helt ogörligt att "köpa teknik".

Från franskt håll har aktualiserats frågan om en gemensam forskningspolitik inom EEC. En "forskningsberedning" arbetar sedan någon tid i Bryssel, och till dess uppgifter hör att undersöka om medlemsländernas allmänna forskningsprogram kan samordnas samt att studera "forskningsberoendet" hos vissa industrier, såsom elektronik, telekommunikationer, reamotorer och biokemi. EEC-länderna bedriver redan i EURATOM ge-

mensam forskning beträffande atomkraftens civila utnyttjande. Det är möjligt att ytterligare gemensamma projekt kommer till – politiskt känsligt är telekommunikationssatelliter – men också att man går vidare den bilaterala vägen enligt exempel från det fransk-brittiska Concordeprojektet.

Rörande den gemensamma konkurrenspolitiken kan här endast noteras, att den "doktrin" som förberedelserna inom kommissionen resulterat i betonar två sidor: *dels* den grundläggande övervakningen av att enskilda storföretag eller grupper av företag (karteller) icke missbrukar sin marknadsställning; *dels* att i nuvarande läge, då omställning till stormarknadsförhållandena pågår, utvecklingen emot stora företagsenheter befordras genom avskaffande av administrativa och andra hinder för fusioner och företagsgrupperingar. Man betonar, att risken för maktmissbruk minskar i en större marknad, samt att det icke kan vara storleken (marknadsandelen) som sådan som är diskvalificerande. Kartell- och monopolövervakningen äger rum genom kommissionens egna organ; anpassning av skatteregler och bolagslagar förutsätts ske genom "harmonisering" av medlemsländernas lagstiftning, genom avskaffande av dubbelbeskattning och genom skapandet av en övernationell status för s.k. "Europabolag".

Omställningspolitiken

Enbart det förhållandet, att EEC-länderna nu mött "fullsysselsättningssamhällets" problem, aviserar att omställningsfrågorna blivit mer aktuella än förut. De expansiva branscherna (och företagen) drar till sig arbetskraft och kapital, de är också de mest räntabla och de som kan betala bäst. Produktionsresurser blir knappare (och dyrare) för andra näringsgrenar (och företag)

samtidigt som konkurrens inom marknadsområdet pressar deras marginaler.

Men omställning drabbar EEC också mera konkret och koncentrerat än så. Efter 15 år av gemensam marknad befinner sig kol och stål i en öppen kris, som inte är konjunkturbetingad eller lätt övergående. Det gäller här två basindustrier med cirka 1,5 miljoner anställda, ömsesidigt beroende av varandra, belägna i Gemenskapens centrala regioner, grundvalen för många orters och hela bygders näringsliv. Orsakerna ligger inte till någon avgörande del i marknadsbildningen. För kolindustrin är det fråga om anpassning till konkurrensen från olja, naturgas och billigt amerikanskt kol. För stålindustrin är det väsentligen en anpassning till nya råvarukällor och ny produktionsteknik. Högprocentig järnmalm är på väg att ersätta de lågprocentiga minettmalmer kring vilka stålindustrin en gång lokaliserades. Nya produktionsmetoder (syrestålprocesserna) kräver nya och stora anläggningar, vilka bäst förläggs till kusterna. Varken nuvarande lokalisering eller nuvarande struktur svarar emot den nya situationens krav. Betydande stålfusioner har blivit första fasen i den omställningen.

En mer eller mindre öppen kris utmärker också vissa bearbetningsindustrier. Varvsindustrin har inom EEC samma svårigheter som i andra västliga länder att konkurrera med de nya högeffektiva japanska skeppsvarven. Och en del konsumtionsvaruindustrier, såsom textil-, porslins-, läder- och skoindustrin, ser problemen från 1950-talet återkomma efter expansionen under de första integrationsåren.

Dessa förhållanden har framkallat en intensiv – alltjämt pågående – debatt inom EEC om omställningsmekanismen. I alla medlemsländerna betraktar man företagets fria konkurrens om

resurser och marknader (om den inte är "snedvriden") såsom det normala medlet för anpassning: räntabla företag expanderar och mindre räntabla tvingas lägga ned. Men — anför det — omställningen går ofta för sakta. I nuvarande fas av anpassning till stormarknadsförhållanden kan också en rad andra kriterier ges giltighet *bredvid* räntabiliteten. Många av problemen för de nu närmast berörda branscherna går också väsentligt utöver de enskilda företagens handlingssfär, så gäller t.ex. de grundläggande energipolitiska frågorna för både kol- och stålindustrin. Koncentrationen till vissa branscher och regioner tvingar också till allmänna insatser redan av sociala skäl.

Även om dessa diskussioner icke utkristalliserats i formliga propåer eller planer, så ger de dock underlag för att tala om en begynnande industripolitisk inriktning av medlemsländernas och Gemenskapens åtgärder. Vissa tankar om *industripolitikens* inriktning och medel har presenterats av EEC-kommissionen, och den västtyska regeringens åtgärder i fråga om kol och den franska beträffande stål kan ge anvisning om utvecklingsriktningen. Hur dessa frågor slutgiltigt kommer att angripas inom EEC är emellertid för tidigt att yttra sig om. Men det vore att överskatta EEC:s styrka och underskatta omställningsproblemets vikt om man utgick ifrån att deras lösning alltid kommer att sökas längs linjer som inte går ut över de utomstående ländernas eller företagens intressen.

Energiförsörjningen

Bredvid stormarknaden (avvecklingen av handelshindren) och tekniken (den forskningsbaserade industrins expansion) finner

man inom EEC en tredje grundläggande omvandlingsfaktor: den radikalt förändrade energisituationen.

EEC-ländernas ekonomiska expansion har alltifrån industrialismens genombrott för 150 år sedan varit säkert fotad på goda stenkolsförekomster. Under den första efterkrigstiden förändrades föga i denna bild, även om de andra energislagens andel successivt ökade. Återuppbyggnaden under 1950-talet utmärktes av råvaru- och energibrist, och då Kol- och stålunionen (CECA) tillkom 1951, angavs dess syften vara att sörja för "högsta möjliga produktionsvolym" och för "rationellt utnyttjande av naturtillgångarna med undvikande av rovdrift". Suezkrisen 1956 blev för de traditionella kolländerna en ännu större chock än för det övriga Västeuropa – man upptäckte hur beroende man blivit av en växande och osäker oljeimport. Under den första hälften av 1960-talet har den helt nya energisituationen etablerats: kolindustrin befinner sig i en akut avsättningskris; olja och naturgas svarar för hälften av energibehovet; nya, mycket stora gasfyndigheter i och vid Nordsjön står utbyggda för leverans. Energi som *lokaliseringsfaktor* har icke längre samma betydelse som förut, men såsom *kostnadsfaktor* har den blivit mera aktuell. För första gången har det etablerats en effektiv energikonkurrens i de centrala europeiska industriområdena. Alla de tre europeiska gemenskapsorganisationerna – EEC, CECA och EURATOM – är berörda och engagerade i arbete på vad som betecknas såsom "en gemensam energipolitik" – men det målet är ännu långt borta.

Kolkrisen

Det är två faktorer som komplicerar en lösning av kolekvationen: 1) kolindustrin är trots de senaste årens snabba avtappning

ännu en av de stora industrierna (den sysselsätter 3/4 miljon arbetare), den är lokalt sett koncentrerad och den ligger oftast mitt i utvecklade industriregioner; 2) kol är för åtskillig tid ännu det enda inhemska bränsle, som kan svara för en avsevärd del av energibehovet. Till detta kan läggas att avsättningsmöjligheterna f.n. tenderar att minska mer än vad som svarar emot "naturlig" avgång av arbetskraft och nedläggning av gruvor.

Trots icke obetydliga rationaliseringar — automatisering av brytningen i vissa gruvor och nedläggning av en tredjedel av enheterna — har produktivitetens utvecklingen inte kunnat hålla takt med löneutvecklingen. Kolpriset har hållits uppe genom reglering av kolimporten och skatt på olja, men ändå har allt större belopp fått matas in såsom direkta subventioner över statens budget (i Västtyskland 1965 över 1 miljard DM).

Redan för 1970 är utsikterna dystra för kol. Stålintustrin, som är största industriella avnämare av kol, har själv svårigheter och dess nya stora produktionsenheter förläggs vid kusterna med tillgång till billigt importkol. För övriga energiförbrukande industrier kommer övergången till olja att accelerera, och för den betydelsefulla hushållssektorn sätter konkurrens från naturgas nu in på allvar. Enda ljuspunkt är att värmekraftverkens kolförbrukning kan komma att öka betydligt. Elkraftsbehovet ökar snabbt (med 7,5 procent per år), och eftersom utbyggnad av vattenkraft och atomkraft endast kan täcka en del av den ökningen, måste de konventionella värmekraftverken byggas ut. Men dessa byggs nu reversibla (t.ex. för kol/olja), och kolpriset blir avgörande för deras bränsleval. För både värmekraftverken och för stålintustrin är också direktimport av kol intressant; amerikanskt kol, fritt till en europeisk hamn, kan fås till 10 à 11 dollars per ton, vilket är 4 à 5 dollars billigare än europeiskt.

I CECA:s senaste energiprognos för 1970 räknas med en avsettningsminskning för kol på "i bästa fall" 30 miljoner ton räknat från 1965 års volym (produktionen inklusive betydande lagerökningar var då 220 miljoner ton). Ytterligare 200 000 kolarbetare måste friställas och ett stort antal gruvor stängas. I den kalkylen förutsätts, att man behåller importregleringen och ytterligare ökar stödet åt kolindustrin motsvarande beräknade löneökningar om 2 à 3 dollars per ton. Det finns dock åtskilliga krafter — inte bara statsfinansiella betänkligheter — som riktar sig emot en fortsättning av subventionspolitiken för kol och ett uppehållande av högprislinjen för energi.

De nya bränsleslagen

Olja har sålunda blivit det alltmera dominerande bränslet: inom EEC har den 1960–65 ökat från 30 till 48 procent av förbrukad energi, vilket inneburit en fördubbling av oljeimporten. Därmed får frågan om säkerheten i energitillförseln ökad vikt. Huvuddelen av råoljan hämtas ju från långt bort belägna och långtifrån stabila oljeländer. Härvidlag har på senare tid skett en viss förbättring ur europeisk synpunkt genom de nya stora oljefynden i Sahara, och de oljekvantiteter som utvinns i Nordsjöområdet saknar inte betydelse (de utgör ca 8 procent av importen).

Oljans expansion beror dels på förbättrad prisrelation (främst gentemot kol), dels på ökad tillgänglighet i de stora, centrala industriområdena. Prisutvecklingen har inte minst påverkats av sänkta fraktkostnader. Konkurrensen om oceanfrakter har skärpts, och betydande rationaliseringar har genomförts av såväl fraktfartyg som terminalanläggningar. Från ett antal specialhamnar vid Medelhavet och Nordsjön har utbyggt ett nät av oljeledningar, i vilka råolja pumpas direkt in till nya raffinade-

rier förlagda mitt i de stora energikonsumtionscentra i Västeuropa. Oljebranschens struktur har också förändrats i riktning emot ökad konkurrens. Utöver de brittisk-amerikanska koncernerna, som nu själva har stora investeringar i oljeledning, raffinaderier och distributionsnät över hela Västeuropa, har tillkommit en rad bolag i vilka stats- och konsumentintressen ingår, såsom samhällsägda franska BRP och italienska ENI, och fristående distributionsbolag utan egen oljeproduktion, såsom det belgiska Fina och det tyska Aral. Därtill kommer att många producentländer (t.ex. Algeriet) nu uppträder som direktförsäljare av produktionen från de nationaliserade oljekällorna. Tillsammans ger dessa förändringar anledning att vänta konkurrens och gynnsam prisutveckling för oljan även i fortsättningen.

Men ur europeiska synpunkter än intressantare är de nya och mycket stora fyndigheterna av naturgas. De utgör en närbelägen och därmed "säker" energikälla, vilken både pris- och användningsmässigt är synnerligen konkurrenskraftig. Först kom fynden i Lacq i Sydfrankrike (1951) och sedan de vid Groeninge i Nordholland (1960). De omfattande provborrningarna på kontinentalsockeln mitt ute i Nordsjön har lämnat sådana resultat, att reserverna nu betraktas såsom nästan obegränsade:

Det som redan i dag är relevant är dock att både Lacq och Groeninge är kommersiellt utbyggda. Medelst ett 3 000 km långt ledningsnät levereras gas från Lacq ända upp till Parisområdet och till industricentra i västra och östra Frankrike. Till en anläggningskostnad om 400 miljoner dollars har nätet från Groeninge utbyggt till att täcka hela Nederländerna plus leverans till Belgien från 1967. Om några år sträcker det sig ned till Paris, till nordöstra Frankrikes tunga industrier och långt in i Ruhrområdet. Därmed har den holländska naturgasen etablerat ett

starkt tryck på den europeiska kolmarknaden. Man väntar att den under de närmaste fem åren kommer att överta större delen av hushållssektorn inom täckningsområdet (leveranskontrakt finns med de interkommunala gasdistributionsbolagen i Belgien och med den statliga franska distributören *Gaz de France*), vissa äldre energikrävande industrier samt större delen av den nyanlagda industrikapaciteten. Den kommer också att utöva inflytande på lokaliseringsvalet för nya företag inom t.ex. vissa kemiska och metallurgiska branscher.

Till den nya bilden hör också, att atomkraften är på väg att passera en "tröskel" till kommersiellt utnyttjande: de anläggningar som tas i bruk 1968–70 väntas kunna producera elkraft till konkurrenskraftiga priser. De sex länderna har i EURATOM bedrivit gemensam forskning och utveckling. Olika meningar om dettas omfattning och inriktning har lett till det s.k. "reaktor-kriget". Från fransk sida hävdas, att samarbetet mera skall inriktas på utveckling av en västeuropeisk teknik och i högre grad avse samverkan vid utbyggnad av den egentliga atomindustrin och av diverse hjälpanläggningar. På ett så grundläggande framtidsområde som detta borde Europa inte stå helt beroende av Amerika, men inget enskilt land kan gå i land med ett alldeles eget atomprogram. Frankrikes linje ligger tekniskt nära den självständiga brittiska, medan Västtyskland och delvis Italien starkt orienterat sig emot färdigutvecklade amerikanska reaktorer. Redan på grund av ekonomisk nödvändighet är det dock sannolikt att ytterligare gemensamma projekt kommer till stånd.

Det dröjer emellertid ett stycke in på 1970-talet, innan atomkraften kan svara för någon nämnvärd del av EEC:s elkraftsbehov; för 1975 kanske 10 procent, för 1980 20 procent; men kalkyler för år 2000 pekar emot 50 procent. På sikt ger sålunda

atomkraften svaret på flera av Västeuropas energiproblem: det växande energibehovet, beroendet av importbränsle, risken för höjda energipriser.

Energipolitiken

Utvecklingen under 1960-talet har lett fram till en energikonkurrens, som är en ny företeelse inom de flesta av EEC:s stora industriregioner. Men den politik som bedrivits på detta fält är alltså bara en *kolpolitik*: subventioner till kolindustrin *plus* prisstöd genom beskattning av olja och reglering av kolimporten.

För många av basindustrierna är energiförbrukningen en så betydande del av produktionskostnaden, att energipriset är en konkurrensavgörande faktor; för järn- och stålindustrin är energikostnaden 20 à 25 procent av produktionskostnaden, för viss kemisk och metallurgisk industri, för cementindustri, keramisk industri samt glasbruk ligger den mellan 15 och 20 procent. För en fjärdedel av de produkter som EEC exporterar utgör energikostnaden mer än 10 procent av priset. I ökande konkurrens på EEC-marknaden och på export blir kravet på *billig energi* allt större. Då nu både samhälls- och privatekonomiskt attraktiva bränslealternativ finns, kan knappast i längden uppehållas en högprislinje, som endast är motiverad av kolindustrins skyddsbehov. Vissa företag inom marknaden får redan energi till lägre priser (t.ex. de nya kustbaserade stålverken i Italien, Frankrike och Nederländerna) och då är det knappast möjligt att diskriminera de konkurrerande företagen, som är lokaliserade till kol-distrikten, med höga energipriser. De fria varumarknaderna inom EEC – och f.ö. själva den grundläggande konkurrensregeln i Romfördraget – kräver ”*oförfalskade*” energipriser.

Arbetet på att komma till rätta med energiprisproblemet har

naturligtvis inte förenklats av att det faller under de tre gemenskapsfördragen – kol under CECA, olja och naturgas under EEC och atomkraft under EURATOM. De energifattiga ländernas intressen (Italien och Nederländerna) står emot de gamla kolländernas (Västtyskland, Frankrike och Belgien). I Frankrike kontrollerar regeringen praktiskt taget hela energisektorn: kolgruvorna är samlade i en statsägd produktionsgrupp, el- och gasproduktionen sker i statliga monopolbolag, och distributionen av olja och gas är dominerad av företag, som helt eller delvis står under offentligt inflytande. Inom denna ram har man kunnat göra vissa framsteg emot en samordnad *fransk* energipolitik.

Ett omfattande – tekniskt och politiskt – förberedelsearbete har dock utförts också på EEC-planet, men de konkreta resultaten är ännu få. Man avancerar så sakta emot en "kontrollerad" subventionspolitik för kol med vissa garantier för långtgående produktionsrationalisering av de bästa och organiserad nedläggning av de sämsta brytningsställena. Motiven är på en gång att åstadkomma en socialt acceptabel omställning och att trygga energibasen till dess atomkraften utbyggs. En fullföljning härav *skulle* kunna resultera i ett med gemensamma medel finansierat kolstöd *och* en mer eller mindre fri konkurrenssättning över hela energisektorn. Det är dock svårt att i dag se hur sådana åtgärder skulle utformas eller hur politisk enighet därom skulle uppnås. Men den energisituation som utvecklats är sådan, att den hittills nationellt bedrivna kolpolitiken helt enkelt inte kan fortsättas. De långa och svåra förhandlingsomgångar, som står som milstolpar på vägen till överenskommelsen om den gemensamma jordbrukspolitiken, kan mycket väl få en fortsättning under arbetet på den gemensamma energipolitiken.

Regionalutvecklingen

Gemenskapen skall enligt Romfördraget "trygga en harmonisk ekonomisk utveckling genom att minska klyftan mellan olika områden samt eftersläpningen för mindre gynnade områden". Naturligtvis innebär detta inte, att man trots det vara möjligt att uppnå lika levnadsstandard i alla delar av marknadsområdet. De allmänna produktionsförutsättningarna – både med hänsyn till resurser och marknadsläge – är och förblir högst olika, och ingen form av specialisering kan eliminera sådana skillnader mellan söder och norr eller mellan centrum och periferi. Men måttstocken förändras med etableringen av den gemensamma marknaden – medelinkomsten är i Syditalien 1/3 av den genomsnittliga italienska men 1/7 av det centrala Ruhrområdets.

Att regionalfrågan kom upp på EEC:s arbetsprogram berodde väl närmast på att man – icke utan skäl – föreställde sig att med fri varuhandel och skärpt konkurrens förefintliga skillnader skulle ytterligare ökas. Det fanns exempel härpå i Europas tidigare ekonomiska historia. Efter den tyska tullunionens bildande (1834) vandrade järnindustrin från bergs- och skogsbygderna i Eifel, Westerwald och Thüringen till nya områden i Ruhr – tullunionen hade sin del däri men också den nya tekniken som byggde på stenkol. Då nationalstaten Italien bildades (1861) hade blomstrande handelscentra i de förut självständiga kungadömena Sicilien stagnerat och industrin överflyglats av mera effektiva företag i norr. FN:s Europakommission (ECE) pekade i en 1956 publicerad analys på den starka attraktion som det välutbildade industriområdet kring Rhen utövade och varnade för att "om man icke vidtog aktiva åtgärder skulle de mindre utvecklade regionerna icke dra till sig några investeringar och t.o.m.

förlora vissa av de industriföretag som de redan hade". Denna fråga spelade f.ö. en icke obetydlig roll för oppositionen emot EEC-fördraget.

Mot den bakgrunden är det snarast märkligt, att regionalpolitiken fick en så underordnad plats i fördragstexten. Den refererade grundbestämmelsen tycks för de avtalslutande parterna närmast ha setts som en säkerhetsklausul, att åberopa för skyddsåtgärder om utvecklingen skulle ta en hotfull vändning.

Nu hade det redan i alla EEC-länderna i någon form bedrivits "regionalpolitik" i syfte att utveckla näringslivet i bygder, där stor arbetslöshet härskade. Främst sökte man attrahera industriföretag genom diverse etableringsförmåner. I Italien, Frankrike och Belgien gavs finansiellt stöd och diverse skattelättnader till alla företag, som slog sig ned inom sådana "utvecklingsområden"; så gällde för hela Syditalien, för Bretagne och för de flamländska jordbruks- och textilbygderna i västra Belgien. I Nederländerna var det en besvärlig befolkningssituation efter förlusten av kolonierna och i Västtyskland isoleringen längs "järnridån" och flyktingströmmen som framkallade speciella åtgärder. I båda dessa länder inriktades de allmänna åtgärderna på att utveckla industriella "centralpunkter" i sysselsättningssvaga områden. Den franska politiken har under senare planperioder också alltmera koncentrerats på utveckling av vissa centralorter.

EEC-bildningen har emellertid ställt de regionala problemen och de regionala åtgärderna i nytt perspektiv. Många av problemen har helt enkelt försvunnit genom den snabba allmänna ekonomiska expansionen efter 1958. Arbetslösa har attraherats till expansionsorter — men icke företrädesvis i det centrala Ruhrområdet utan i många delar av Gemenskapen. En anledning därtill är att det icke blev basindustrier som kol och stål som expan-

derade. Den ändrade marknadsramen gynnade främst diverse "nya" industrier – kemi, elektronik, elektriska hushållsapparater, bilar etc. Deras lokalisering styrdes av tillgång på arbetskraft och goda kommunikationer, och de fann fördelar inte minst i Belgiens och Nederländernas strategiska belägenhet i det nya marknadsområdet. Också åtskilliga konsumtionsvarubranscher som under 1950-talet haft avsättningsbesvär och gett upphov till regionala sysselsättningsproblem – som textil, beklädnad och sko – fann nya utvecklingsmöjligheter på den större marknaden. Det belgiska regionalproblemet tenderar därmed rent av att bli det omvända: översysselsättning i Flandern och omställningsproblem i Valloniens kol- och stålbygder.

Men de perifera regionernas problem består. Det har förändrats endast såtillvida, att befolkningens möjligheter att emigrera till industribygder förbättrats: från Bretagne och sydvästra Frankrike främst till den centrala Parisregionen; från Syditalien till industrin i norr, som kommit att bli den mest expansiva i Europa, och till västtyska industricentra, som ersättning för den sinande flyktingströmmen. Men för de berörda regionerna är emigration knappast en lösning (det är främst ungdomen och den bästa arbetskraften som flyttar) och icke heller har de emigrerande arbetarna alltid funnit sig tillrätta i den nya arbetsmiljön. Den utländska arbetsstyrkan i Västtyskland uppgick 1966 till 1,3 miljoner; därav har över 300 000 inte velat återvända efter juluppehållet 1966–67 på grund av fallande byggkonjunktur och begynnande reaktion emot "utlänningar".

EEC:s regionalproblem

Även om de regionala dispariteterna inom EEC sålunda knappast ökats genom den gemensamma marknadens hittillsvarande

funktion så kvarstår de som stora problem för de berörda länderna och för Gemenskapen. En översiktsbild kan ges i fem punkter.

1) Den *allmänna* underutvecklingen av stora regioner i Gemenskapens södra delar som beror på brister beträffande geografiska och klimatiska betingelser men som också har en historisk och sociologisk förklaring; detta gäller hela Syditalien och delar av södra Frankrike. Det är här fråga om tätbefolkade jordbruksbygder med låg produktivitet, betydande dold arbetslöshet och, sedan länge, stor emigration.

2) Den *relativa* underutveckling som karakteriserar andra perifera regioner, såsom Bretagne, Schleswig-Holstein och nordvästra Bayern, vilka huvudsakligen är jordbrukande, men där sedan gammalt industriverksamhet funnits kring mindre handelscentra eller speciella råvarutillgångar. De är traditionellt inriktade på vissa branscher (glas, porslin, läder, textil, skor), företagen är relativt små och i allmänhet av familjekaraktär; stark utflyttning håller på att göra dessa trakter till glesbygder.

3) Den stagnation eller ekonomiska tillbakagång som utmärker en del ofta centralt belägna *gamla* industriregioner, vilkas ekonomi vilar på en enda näringsgren, som mött strukturella svårigheter genom att tekniken förändrats eller efterfrågan förskjutits till substitutvaror. Exempel är koldistriktet i belgiska Borinage och det centrala Frankrike, textilcentra i Vogeserna och skeppsvarven vid Loire och Medelhavet. Hela franska Lothringen håller på att bli ett sådant område genom förändringar i järnindustrins produktionsteknik och råvarubas.

4) Den alltför stora *koncentration* till vissa stadsbygder som förutom sanitära och sociala olägenheter för med sig oproportionellt höga samhällsbyggnadskostnader. Detta gäller Paris och

det centrala Ruhrområdet samt "Randstad Holland", dvs. den nära nog obrutna stadsbildningen Amsterdam–Haag–Rotterdam–Utrecht där på 5 procent av landets yta befinner sig 40 procent av dess befolkning.

5) Åtskilliga *gränsbygder* med underutveckling, som har mera politiska än ekonomiska grunder, t.ex. Alsace, som bytt nationalitet fyra gånger på hundra år, och den västtyska gränsbygden längs "järnridån".

Regionalpolitiken

Det är de tre förstnämnda av dessa problem som alltmer börjar framträda som utvecklingsuppgifter för *hela* Gemenskapen. Överfull sysselsättning – ej arbetslöshet – är dagens huvudproblem i de flesta av medlemsländerna, och därmed ökar både det allmänna och privata intresset av att bättre utnyttja de latent produktionsresurser, som finns i dessa stora regioner. Därvid har den uppfattningen alltmer slagit rot att det är industrin som bör gå till arbetskraften och ej tvärtom.

Det har skett också en annan förändring i dessa regioners utvecklingsläge. Energibrist utgör för dem inte längre något handikapp. Direkt tillgång till naturgas, olja eller billig importkol kan ge lägre energikostnader för industrin än i de centrala industricentra som växte upp kring stenkolen. *Men* det erfordras en ändring i hittillsvarande energipolitik så att inte ny industri i utvecklingsområden genom ett konstlat högt energipris nödgas subventionera de gamla industrier som lokaliserats till de kolproducerande delarna av Gemenskapen.

Till dessa sakliga förändringar i utvecklingsbilden kommer den omprövning av regionalpolitikens *medel* som är på väg. Man har funnit resultaten nedslående små av det generella stöd som

givits till utvecklingsområdena. Icke minst gäller det den stora italienska aktionen för "Mezzogiorno": Under 1950–64 har insatser av storleksordningen 6 miljarder dollars skett i Syditalien för samhällsupprustning (vägar, hamnar, skolor), för grundläggande jordbruksupprustning och för konkreta industriutbyggnader utan att detta framkallat den eftersträlvade självverkande ekonomiska expansionsprocessen. De stora industriprojekten – olje- och kemianläggningar på Sicilien, ett stort järnverk i Taranto o.d. – har förblivit isolerade. Kapitalinsatsen är stor men behovet av arbetskraft, efter anläggningstiden, är ringa, och som de vanligen också är avläggare till stora nationella eller internationella koncerner, så är de också "självförsörjande" vad gäller tjänster och underleveranser. De skapar alltså icke kring sig den "svärm" av små produktions- och serviceföretag som kommer bygden att växa och utvecklas.

EEC-kommissionen har med konsult hjälp låtit utföra en studie för utveckling av "en självaccelererande utvecklingspol" i Syditalien (kring Bari-Taranto-Brindisi). Enligt denna arbetar man nu på att *samtidigt* upprätta nio medelstora verkstadsföretag – för tillverkning av byggnadselement, VVS-artiklar, jordbruks- och verkstadsmaskiner, transportmaterial och mätinstrument – vilka anses komma att ge underlag för 20 à 40 mindre serviceindustrier. Den enligt Romfördraget inrättade Europeiska investeringsbanken (BEI) skall tillsammans med den italienska utvecklingsfonden stå för de grundläggande krediterna. – Detta nämnt som exempel på tendensen att *koncentrera* utvecklingsinsatserna både till tid och rum.

Av helt annan natur är de gamla industribygdernas problem. Dessa regioners uppbyggnad härrör från den första industrialiseringsvågen för 100 à 150 år sedan; både deras samhälls- och

produktionsapparat är föråldrad, ofta helt nedsliten och påläpad efter flertaliga krigsförstörelser. Bygder med i varje fall 5 miljoner invånare anses berörda. Det gäller delar av kolbasängen i Ruhr och Saar, de vallonska koldistrikten i Belgien, kol- och textildistriktet i norra Frankrike, ett flertal isolerade industribygder som utvecklats kring trä- och metallmanufaktur i Massif Central i Frankrike, textilindustri i Vogeserna och skeppsvarv vid Atlant- och Medelhavskusten.

Det gäller här en radikal ombyggnad av samhällsstrukturen och nyorientering av den industriella verksamheten. Den allmänt sett gynnsamma konjunkturen hittills har varit en fördel för dessa regioner: trycket på företagen har inte varit så stort och en icke obetydlig utflyttning har skett till närbelägna mera expansiva trakter. När den allmänna konjunkturen skärps – eller som nu den speciella kol- och stålkonjunkturen – kommer deras problem i dagen.

Att orter och hela bygder ofta är beroende av ett företag eller en bransch är en komplikation och ett hinder för ”spontan” omställning. Traditionell arbetslöshetspolitik och omskolning kan i bästa fall mildra de sociala olägenheterna och förbättra utflyttningsmöjligheterna. Lokaliseringspolitik med finansiella incitament för nyetablering av företag har knappast framgång så länge som intresserade företag icke finner kommunikationer, bostäder etc. som svarar emot vad andra lokaliseringalternativ bjuder. Dessa bygders hopplöst föråldrade transportleder måste helt förnyas (djuphamnar och motorvägar, anknytning till olje- och gasledning); deras stadsbebyggelse måste moderniseras och ofta helt omstruktureras. Då de är centralt belägna i det nya marknadsområdet och dessutom kan bjuda en industriellt erfaren arbetskraft – vilket positivt skiljer dem från de förut be-

handlade utvecklingsregionerna – finns det all anledning tro att sedan en allmän samhällsbyggnad ägt rum, det kommer att finnas intresse för ny företagsetablering där, även utan specifika stödåtgärder. Exempel: det belgiska kanal- och motorvägsbygget från Antwerpen in till Maastricht som satt i gång en investeringsvåg i förut isolerade jordbruks- och kolbygder.

Åtgärder för regional utveckling kommer att i allt väsentligt förbli *nationella* arbetsuppgifter inom EEC. Italien och Frankrike har redan välutvecklade regionala program, och betydande förstärkning av organisation och resurser har nyligen skett. Kol- och stålkrisen kommer att leda till motsvarande åtgärder i Belgien och Västtyskland. De gemensamma organens uppgifter blir sålunda främst allmän utredning och information. Redan 1961 anordnade EEC-kommissionen en stor regionalpolitisk konferens, där alla som i medlemsländerna arbetade med regionalfrågor samlades. Företrädare för ländernas regionalpolitiska myndigheter har sedan dess regelbundet träffats för samråd och erfarenhetsutbyte. Kommissionen har framlagt en promemoria med "regionalpolitiska riktlinjer", och i det nyligen publicerade långtidsprogrammet för den ekonomiska politiken 1966–70 handlar ett viktigt avsnitt om regionalutvecklingen. Ett förslag är en väsentlig ökning av investeringsbankens nu tämligen blygsamma utlåningsverksamhet.

Men EEC-kommissionen har också direkta funktioner på detta fält. Den har att pröva och besluta om de nationella åtgärdernas förenlighet med EEC-fördraget, dvs. framför allt med förbudet emot "snedvridande" av konkurrensen. Därför är kommissionens deklarerade grundinställning av betydelse: att de infrastrukturella åtgärderna bör skjutas i förgrunden, att koncentration bör ske till ett fåtal "utvecklingspoler", att direkt före-

tagsstöd fordrar speciell motivering och bör, då det utgår, vara tidsbegränsat. I ett antal prejudicerande utslag (positiva och negativa) har man sålunda fastslagit, att direkta subventioner endast accepteras i regioner med undersysselsättning och att subventionernas snedvridande effekt är särskilt betänklig i stagnationsbranscher. Kommissionens president Walter Hallstein har uttryckt det så här: "Naturligtvis kan regionalpolitiken icke ha till föremål att ersätta den ekonomiska nationalism, som Gemenskapen avser att avskaffa, med en ekonomisk regionalism."

Det må till slut anmärkas att EEC:s regionalproblem växer allteftersom EEC utvidgas. Med associationen av Grekland och Turkiet har följt två nya utvecklingsproblem av samma karaktär och samma långsiktighet som det syditalienska. Och en utvidgning av Gemenskapen norrut skulle ställa åtskilliga "norrlandsproblem" bredvid de stora utvecklingsuppgifterna i söder.

Marknadsutvidgningen

EEC är 1968 etablerat – inom den geografiska ram i Europa som från början fixerats. Dess första decennium har ändock präglats av ständigt pågående förhandlingar om utvidgning. Det är något av en paradox, att medan man under förberedelserna främst bekymrade sig om de *interna* konsekvenserna och lämnade de *externa* med ett antal procedurer och avsiktsförklaringar i avtalstexten, så blev det på sistnämnda område som de allvarligaste, eller i varje fall de mest trängande, problemen uppenbarade sig. Men det är ju samtidigt ett tecken på succé för den utvecklingsväg som EEC-länderna slog in på.

Redan innan Romfördraget ratificerats aktualiserades en ut-

vidgning till hela OEEC-området. Detta hotade – ansågs det inom EEC – den ömtåliga intressebalans som uppnåtts; det avgörande operationella greppet som satte fart på förhandlingarna hade ju varit uteslutandet av Storbritannien. Tillsammans med EEC-ländernas vägran att bilda ”bara” ett frihandelsområde ledde detta till sammanbrottet i december 1958 för det första utvidgningsförsöket, lett av den brittiske handelsministern Maudling. Den 14 januari 1963 stängde de Gaulle för andra gången porten till Europa för Storbritannien – ”en ö främst inriktad på avlägsna länder bortom oceanerna, med originella arbetsmetoder och traditioner, ännu inte beredd att acceptera Romfördragets förpliktelser” – och gav därmed signalen till slutet på 15 månaders förhandlingar och 17 ministerrådssessioner i Bryssel om en brittisk anslutning till EEC, och som konsekvens också på förhoppningarna för Danmark, Norge och Irland samt för de tre neutrala Sverige, Österrike och Schweiz som stod i tur efter Storbritannien.

Endast fyra år efter denna brytning i så uppseendeväckande former, spelas just nu i början av 1967 ouvertüren upp till ett tredje allvarligt brittiskt försök till inträde: Wilson gör en sonderingstur till de sex huvudstäderna. Det måste finnas starka reella motiv som driver Storbritannien vidare på den hittills motgångsfyllda vägen till Europa.

En grupp utomstående länder har alltifrån början haft ”särskilda relationer” med EEC. Redan i Messina hade Frankrike aktualiserat ”krav” på att de ekonomiska och politiska banden skulle upprätthållas med de utomeuropeiska intresseområdena, främst i Afrika. Romfördraget kom också att innehålla ett avsnitt om ”association av utomeuropeiska länder och områden”, vilket närmare specificerades i en tillämpningskonvention. An-

knytningen har närmast formen av ett frihandelsområde, där handelspreferenserna mellan de afrikanska områdena och hemlandet utsträckts till hela EEC-området. För utbyggnadshjälp till dessa områden skapades en gemensam utvecklingsfond om 580 miljoner dollars (utan återbetalningsskyldighet).

Men Romfördraget hade knappast trätt i kraft, när omvälvningarna började i Afrika. De nya, självständiga afrikanska staterna tvekade att acceptera ett kontrakt, som tillkommit utan deras medverkan; å andra sidan var preferensbehandlingen för deras stora exportartiklar av betydande ekonomiskt värde. Det fanns inte heller någon gemensam attityd från EEC:s sida. Frankrike insisterade på att alla kontakter skulle kanaliseras över Paris; de traditionella tyska importvägarna gick över Hamburggrosshandeln till Latinamerika; Nederländerna kunde icke vara opåverkat av Unilever's världsomspännande intressen. Det fordrades åtskillig tid och mycken politisk verksamhet för att etablera det samarbete som skisserats i Romfördraget. Först efter en väl förberedd sammankomst mellan ledamöter av de europeiska och afrikanska parlamenten i juni 1961 i Strasbourg kom det hela på rätt bog: frivilligt påtaget samarbete mellan likaberättigade. Andra nya principer som då grundlades var att samarbetet skulle stå öppet för alla afrikanska stater och administreras genom organ med likställda medlemmar: ett associationsråd, en parlamentarikerkonferens och en skiljedomstol. Ett avtal på den grunden paraferades i december 1962 av de sex EEC-länderna och 18 afrikanska stater, en vecka före det löpande associationsavtalets utgång. Liksom förberedelserna hade komplicerats av de samtidigt pågående brittiska inträdesförhandlingarna (då de förutvarande brittiska områdenas relationer till EEC diskuterades), blev ratificeringsproceduren uppehållen av

den EEC-kris som följde på förhandlingsbrottet i januari 1963. Avtalet trädde icke i kraft förrän den 1 juni 1964. Alla de afrikanska associerade staterna handhar nu sina EEC-kontakter genom egna delegationer i Bryssel.

Enligt det nya associeringsavtalet kvarstår preferensbehandlingen av associationsländernas stora exportartiklar, men av hänsyn till utomstående u-länder minskades preferensmarginalen betydligt (kaffe 16 till 9,6 procent, kakao 9 till 5,4 procent). Associationsländerna erhöll också utfästelse om att deras intressen skulle tillgodoses vid utformningen av den gemensamma jordbrukspolitiken (av särskild vikt vegetabiliska oljor). För fortsatt investeringshjälp anslogs 730 miljoner dollars (varav 620 miljoner såsom gåvor). Denna andra utvecklingsfond administreras – såsom den första – av EEC-kommissionen, som upprättat ett särskilt sekretariat härför. Hjälpen kommer även under den andra perioden att gälla basinvesteringar i jordförbättringar, vägar, hamnar, sjukhus etc., men den skall i ökad utsträckning avse breddning av produktionen. Kommissionen lämnar betydande tekniskt bistånd i olika former för projektförberedelser etc; för 1966 står 1 800 stipendier till förfogande för afrikanska studenter vid europeiska universitet.

Det är möjligt att detta afrikanska associationsavtal kanaliserar ytterligare afrikansk samling. Nigeria har sålunda nyligen träffat ett associationsavtal med EEC, som ger Nigerias export samma preferenser inom EEC som Yaoundéavtalet ger de 18, utom för dess fyra stora exportvaror (främst kakao) vilka konkurrerar direkt med de 18; för dem har Nigeria fått kvantitetsbegränsade tullkontingenter. Å andra sidan har Nigeria behållit de preferenser man har för handel inom det brittiska samväldet. Avtalet utlöper samtidigt som Yaoundéavtalet, vilket är ett tec-

ken på att man siktar till framtida samordning. Långvariga förhandlingar har förts med ytterligare tre förutvarande brittiska intresseområden, Kenya, Tanzania och Uganda; politiska störningar inom och mellan de tre länderna och frågan om reciprocitet har hittills hindrat uppgörelse.

Ett par steg har tagits emot utvidgning av EEC:s omfattning i Europa. Både Grekland och Turkiet har träffat avtal med EEC (1961 resp. 1963). Det fanns två goda skäl för Grekland att närma sig EEC: mer än hälften av dess stora tobaksexport går dit, och dess industriutbyggnad är till stor del grundad på västtyska investeringar och lån. Turkiets intresse, som också främst är utvecklingshjälp, aktiverades av de förmåner grekerna fick för exporten. Det grekiska associationsavtalet utgör första steget emot fullt medlemskap, det turkiska avtalet egentligen bara ett första steg emot association. Grekland fick tullnedsättningar för exporten till EEC som om det varit medlem, vilket innebär fördelar för dess industri eftersom de grekiska tullarna avvecklas i långsammare takt (i vissa fall är övergångstiden 22 år). Greklands mera omedelbara intresse ligger dock på jordbrukssektorn, där man fått särskilda fördelar för de stora exportprodukterna (tobak, russin, citrusfrukter); i övrigt skall harmonisering efter hand ske med EEC:s jordbrukspolitik. Men därvid tycks man på grekiskt håll redan ha funnit det förhållandet besvärande, att Grekland — såsom associerat — inte deltar i förberedelsearbetet och inte heller i regleringarnas administration; behandlingen i associationsrådet kommer först på ett stadium, då EEC:s politik redan är fixerad.

Det turkiska avtalet är ett förberedelseavtal som siktar till att snabbare utveckla den turkiska ekonomin och sätta den i ett mera konkurrensdugligt skick, innan associationsstadiet på-

börjas. Målet är att upprätta en tullunion, men övergångsskedet påbörjas inte förrän tidigast 1969. För fyra av Turkiets exportvaror (tobak, russin, fikon, nötter) har EEC-länderna dock redan öppnat tullkontingenter.

Främst i båda dessa avtal står utvecklingsfrågorna. EEC ställer för den första femårsperioden till den europeiska utvecklingsbankens förfogande för Grekland 125 miljoner och för Turkiet 175 miljoner dollars att användas till långsiktig utlåning för industrialisering. De första större projekten har dock avsett bevattningsanläggningar och utbyggnad av kraftverk.

Även i övrigt är det främst söderut som EEC hittills utvecklats, vilket icke minst bekymrat Italien, eftersom de berörda länderna konkurrerar om de marknader för citrusfrukter o.d. som Italien betraktar som sina speciella fördelar i avtalsbalansen. Sedan några år är Spaniens orientering emot EEC-anslutning på väg. Förutom italienskt intressebetonat motstånd har detta utlöst politiska reaktioner bl.a. från de belgiska socialisternas sida; man vill icke inom EEC-institutionerna samarbeta med en regim, vars grundläggande politiska värderingar är så vitt skilda från de egna. Det finns ännu ett olöst problem i Medelhavssektorn, men av gammalt datum: hur de s.k. Maghrebstaternas, dvs. Algeriets, Marockos och Tunisiens förhållande till EEC skall regleras. Dessa utgjorde då Romfördraget tillkom integrerade delar av det franska territoriet.

De mest konkreta anslutningsförhandlingarna har dock bedrivits av Österrike. Av de länder som anmälde intresse i samband med Englandsförhandlingen 1961–62 är det bara Österrike som återtagit kontakt och upptagit reguljära förhandlingar. Österrike har också särskilda skäl. Det har aldrig rått ekonomisk balans inom dess nuvarande gränser. Österrike utbyggdes ad-

ministrativt och industriellt under 1800-talet som kärnland i ett habsburgskt välde, som sträckte sig över stora delar av Balkan. Under mellankrigstiden var det "Europas sjuke man". Under efterkrigstiden har dess ekonomiska situation försämrats: åt ena sidan avskuret från de gamla marknaderna i öster av järnridån; å andra sidan perspektivet av diskriminering på en EEC-marknad som tar mer än hälften av exporten. Österrike är tyskspråkigt och känner därför också starkt "suget" från Västtyskland på tekniker och kvalificerad personal; det ligger mitt i EEC-marknaden och huvudvägen Västtyskland-Italien går genom dess territorium.

Komplikationen för Österrike är neutraliteten, som man önskar och enligt fredsfördraget måste strikt upprätthålla. I långa förhandlingsomgångar – och med mycken politisk förståelse från EEC-ländernas sida – söker man sig fram emot ett "arrangemang" som kan förena ekonomisk integration med "självbestämmanderätten". Det förefaller som om kvarvarande svårighet är den institutionella konstruktionen, balansen mellan inflytande och handlingsfrihet. Båda parter önskar nog egentligen undvika "Alleingang", men *om* en mera allmän europeisk lösning dröjer, så tycks det nog nu som om det skulle bli ett avtal – men så komplicerat att båda parter hesiterar.

Om "den europeiska lösningen" kan i dag och i denna skrift bara sägas några självklarheter. Den brittiska sonderingen har återupptagits. England förefaller pressat av "ekonomiska" skäl; Frankrike vill gå långsamt fram av "politiska" skäl. I sådant läge är möjligheterna till "missförstånd" många och risken stor att man ånyo hamnar i en återvändsgränd. Sett i *detta* sammanhang – och ur EEC-synpunkter – är de skandinaviska ländernas anslutning en sekundär och komplicerande angelägenhet. Sett som

ett fristående problem (och alltså ur EEC-synpunkt) framstår anslutning av de skandinaviska länderna — tillsammans — såsom en sådan blandning av positiva och negativa element att den icke nu, sedan EEC-samarbetet är fast etablerat, skulle möta oöverstigliga hinder. Många betraktar den såsom en önskvärd balans till den utvidgning som redan skett i söder.

Mars 1967

Litteratur

1. *EEC:s organisation och utveckling:*
Fördrag angående upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen. Översättning SOU 1963:12. Stockholm 1963.
Europeiska ekonomiska gemenskapen. Redogörelser för Romfördragets tillämpning. Del I—V. Utarbetade inom Kommerskollegium och utg. av Handelsdepartementet. Stockholm 1962—66.
1. *Ekström:* Industriella utvecklingstendenser i Europa. Utg. av Handelsdepartementet. Stockholm 1967.
2. *Svenska synpunkter på EEC och EEC-anslutning:*
Svensk utrikeshandel och den europeiska integrationen. Studier utarbetade inom Kommerskollegium och utg. av Handelsdepartementet. Stockholm 1963.
- E. *Braunerhielm:* Sverige och den gemensamma marknaden. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Stockholm 1964. 117 s.
- C. *De Geer, B. Eriksson, H. Kristersson:* Lantbruket och EEC. LT, Stockholm 1963. 127 s.
- J. *Leinmark:* Ekonomiskt samarbete i Västeuropa. Sveriges Industriförbund. Stockholm 1966. 35 s.
- C.-E. *Odhner:* Sverige i Europa. Utg. av LO-KF. Stockholm 1962. 76 s.
3. *Utländska skrifter om EEC:*
N. *Beloff:* The General says No. Penguin Books. 1963. 180 s.
M. *Camps:* Britain and the European Community. London 1964. 547 s.
P. *Drouin:* L'Europe du Marché commun. Paris 1963.
P. *Fabra:* Y a-t-il un Marché commun? Paris 1965.
U. *Kitzinger:* Spelet kring Europamarknaden. Aldus. 2 uppl. 1965. 198 s.
J. *Lecerf:* Histoire de l'unité européenne. Paris 1965.
Ch. *Maignal:* L'Europe commencée. Paris 1964.
J. *Mander:* Great Britain or Little England. Penguin Books. 1963. 209 s.

Innehåll

<i>Ett Europa på väg</i>	3
<i>Etableringsskedet</i>	5
Tullunionen	5
Jordbrukspolitiken	12
Fri rörlighet för produktionen	22
Samarbetsmekanismen	30
<i>Utvecklingsproblemen</i>	39
Expansionspolitiken	40
Energiförsörjningen	48
Regionalutvecklingen	56
Marknadsutvidgningen	64
<i>Litteratur</i>	71

Serien omfattar nu 262 häften. Senast utkomna:

- 5 *J. O. Johansen:* Rumäniens väg.
H.-Å. Dhejne: Panamakanalen.
Arne Redemo: Jugoslavien. Folkstyrd planekonomi.
Örjan Berner: U-landsbiståndet. De internationella organens verksamhet.
T. G. Wickbom: Tibet under ockupation.
Olof G. Tandberg: Sydafrika och FN.
K. Hammarskjöld: EFTA.
Adolph Rastén: Västtyskland. Från Adenauer till Erhard.
Hans Plogvall: Kashmirkonflikten.
P.-O. Karlsson: Kriget i Vietnam.
Stig Nihlén: Modern strategi.
- 6 *Eivor Samuelsson:* Problemet Jemen.
Erik Holm: Stormaktspolitiken 1963—1965.
Erik Nord: Latinamerika — revolution på väg?
Hans Sjöberg: Generalens Frankrike.
Tord Ekström: Sovjetunionens ekonomireform.
K.-E. Norrman: Den 23:e ryska partikongressen.
Janez Stanovnik: Världshandeln och u-länderna.
Daniel Viklund: Storbritannien under labour.
Katarina Brodin: Finland 1956—66.
Adolph Rastén: Spanien i väntan.
- 7 *Preben Dollerup:* Thailand mellan USA och Kina.
John Ekström: EEC i arbete.

För 1967 planeras närmast häften om:

- Kinesiska toppfigurer.**
Albanien och världskommunismen.
Utvecklingen i Brasilien.
FN:s fredsstyrkor.

För utrikespolitiskt intresserade

Utnyttja institutets paketprenumerationer för 1967; de ger Er minst 10 procent utöver seriepublikationernas prenumerationsrabatt!

Världspolitikens dagsfrågor + Strategisk Bulletin (ord. pris 25:50 + 18:—)	39:—
Världspolitikens dagsfrågor + Kalendariet (ord. pris 25:50 + 180:—)	185:—
Världspolitikens dagsfrågor + Strategisk Bulletin + Kalendariet (ord. pris 25:50 + 18:— + 180:—)	200:—
Världspolitikens dagsfrågor + Världshorisont (ord. pris 25:50 + 15:—)	35:—
Paketen kan utökas med institutets kvartalsöversikter över den internationella politiska utvecklingen (ord. pris 40:—)	36:—

Paketabonnemangen ger dessutom rätt till 15 procent rabatt på institutets under året utkomna böcker och skrifter (ange vid beställning om kontinuerliga erbjudanden härom önskas). Paketen måste beställas direkt hos institutet. För bibliotek och bokhandel gäller särskilda regler.

Strategisk Bulletin speglar världens och spec. Nordens säkerhetspolitik samt debatten om avskräckning, avspänning och nedrustning.

Kalendariet ger Er ca en månad efter viktiga politiska händelser ett oundgängligt register över svåråtkomliga fakta.

Pris 5:20 (exkl. oms)
Rabén & Sjögren.